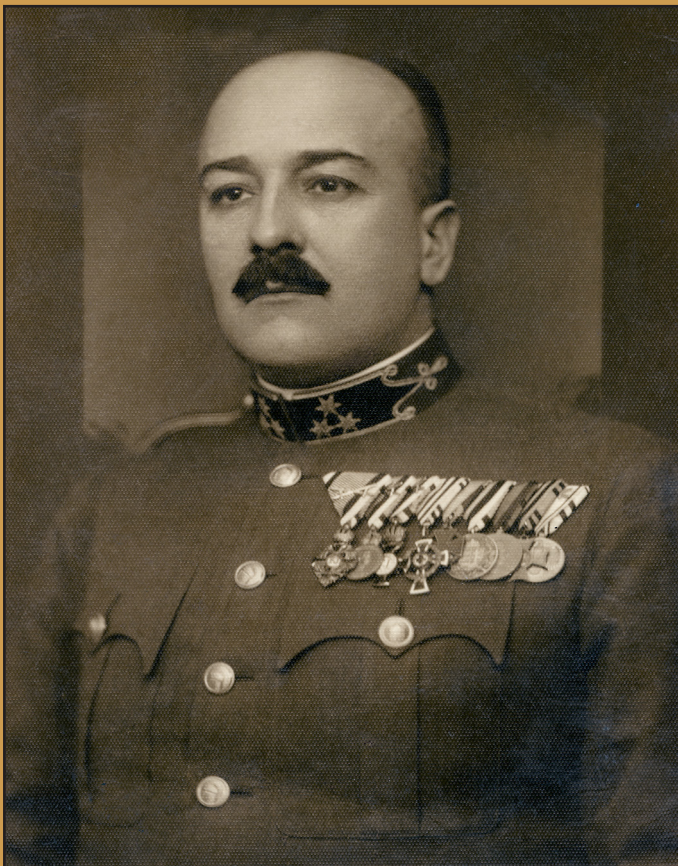

Történetek egy családi albumból

Magyar zsidók XX. századi emlékei –
Interjúk a Centropa magyar nyelvű
archívumából

Stories from a family album

Hungarian Jews remember
the 20th century – Interviews
from the Centropa archive

A KIÁLLÍTÁSRÓL

A „Történetek egy családi albumból” válogatás 220, magyar nyelven készített interjúból, melyek részint Magyarországon, részint a mai Szlovákia, Ukrajna, Szerbia és Románia területén élő, magyar ajkú zsidókkal készültek.

E vidék zsidó közösségei szinte mind elpusztultak a holokauszt idején. Túlélők mára alig maradtak, akik hitelesen beszélhetnek arról, milyen is volt az életük ott a háború előtt. Ha már ők sem lesznek köztünk, elvesz egy nagyon fontos fejezet Magyarország történelméből.

Vállalkozásunk célja éppen az volt, hogy az új technológiai lehetőségekkel élve megmentjük, megőrizzük emlékeiket, régi családi fényképeiket. Weboldalunk, a www.centropa.hu közel 5000 digitalizált fotót és okmányt tár az érdeklődők elé az 1870-es évektől egészen napjainkig. Megannyi magával ragadó történet a gyermekkorról, az iskolás évekről, szerelemről, házasságról, a

gyermekvállalásról és arról, kinek-kinek hogyan sikerült túlélnie a holokauszt borzalmait, miként tudta újrakezdeni az életét.

Közismert, hogy a múlt században sok magyar zsidó kapott Nobel-díjat, nyert olimpiai érmeket és részesült más kitüntetésekben.

Ez a kiállítás nem róluk szól, hanem hétköznapi emberekről, akik akár a szomszédaink is lehetnének: pékekről, gyári munkásokról, tanárokról, ápolónőkről, adminisztrátorokról, orvosokról... hétköznapi magyar emberekről.

Hatalmas családi fotóalbumunkat lapozgatva mosolyogtató vagy elszomorító, szívmengető vagy torokszorító történetek tárulnak a kiállítás látogatója elé. Amit itt látunk, történelmünk magával ragadó, egyben legtragikusabb időszakára, és végül megszabadulhatunk a látottak súlya alól, hiszen ma is van zsidó élet Magyarországon, a történet folytatódik.

ABOUT THIS EXHIBITION

“Stories from a family album” is an exhibition created from interviews that Centropa conducted with 220 Hungarian-speaking Jews: in Hungary, as well as in today’s Slovakia, southwestern Ukraine, the Vojvodina area of Serbia and in Transylvania in Romania.

The Holocaust devastated nearly all of these Jewish communities, leaving behind very few elderly Jews who remembered what life was like in pre-war years. When they are all gone, we will lose a vital chapter of Hungary’s history.

That is why we began our project – to use new technologies to preserve their memories and old family pictures. On our website, www.centropa.hu, visitors can find nearly 5,000 digitized photographs and documents, dating from the 1870s until 2011. You will find fascinating stories of growing up, going to school, getting married, having children,

surviving the Holocaust and starting life over after 1945.

Many people know that over the past century, Hungarian Jews won Nobel prizes for science and literature, Olympic gold medals and Academy Awards.

This exhibition is not about them. This is an exhibition about the people who live on your street, in your town: they came from families that were bakers and factory workers, teachers and nurses, translators and doctors, administrators and bookkeepers. In other words, they are just like everyone else here in Hungary.

This exhibition is meant to be a like a giant photographic family album you can walk through. It is filled with stories that will make you laugh, and others are very sad indeed. It is an album that reflects a proud and fascinating chapter of Hungarian history, and because Hungary still has a lively Jewish community today, it is one that is still being written.

A kiállítás főtámogatója az Egyesült Államok Külügyminisztériuma (US Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor), további támogatást nyújtott még a Holokauszt Emlékközpont.

This exhibition was underwritten by the US State Department, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, with additional support from the Holocaust Memorial Center in Budapest.

KÖZREMŰKÖDTEK / CREDITS

A magyarországi Centropa 2000-ben alakult Andor Eszter és Sárdi Dóra vezetésével. / The Hungarian Centropa team was established in 2000 by Dora Sardi and Eszter Andor.

A CENTROPA MAGYARORSZÁGI VEZETŐI / CENTROPA DIRECTORS IN HUNGARY
Sárdi Dóra, Kenesei Marcell

A KIÁLLÍTÁS KÉSZÍTÉSÉBEN RÉSZT VETTEK / THIS EXHIBITION WAS PREPARED BY

DESIGN	A FOTÓKAT	A FOTÓKAT	A SZÖVEGEKET	A SZÖVEGEKET
Evgenij Gretschko	VÁLOGATTA /	RESTAURÁLTA /	FORDÍTOTTA	SZERKESZTETTE /
Martina Lang	PHOTOS SELECTED	PHOTOS CLEANED	/ TEXTS	TEXTS EDITED BY
Silvia Weber	BY	BY	TRANSLATED BY	Kenesei Marcell
	Sárdi Dóra	Kormos Péter	Judith Sollosy	Fabian Ruehle
	Kenesei Marcell			
	Moritz Wein			

2000 ÉS 2011 KÖZÖTT AZ ALÁBBI EMBEREK JÁRULTAK HOZZÁ EHHEZ A PROJEKTHEZ / BETWEEN 2000 AND 2011, THESE PEOPLE CONTRIBUTED TO THIS PROJECT

CENTROPA PROGRAM	Frank Éva	Márton Anita	Végső István	PHOTOGRAPHERS
KOORDINÁTOROK	Gál Júlia	Mészáros Balázs	Zatezalo Ivana	Bácsi Róbert
/ CENTROPA PROGRAM	Galina Inna	Molnár Ildikó		Szabó Zoltán
COORDINATORS	Gidó Attila	Negrea Júlia	AZ INTERJÚKAT	
Czingel Szilvia	Gócz Andrea	Németh Zoltán	LEGÉPELTÉK /	
Kellner Anikó	Gondos Gábor	Novák Csaba Zoltán	INTERVIEWS TYPED	
Léderer Judit	Horváth Árpád	Onică, Roxana	BY	
Plótár Fatima	Viktor	Orbán Zsolt	Bánkuti Katalin	
	Horváth Éva	Pastorková Zuzana	Bihari Józsefné	
	Húvös Ágnes	Paul Cosmina	Velencei Ágnes	
	Jagodics Edit	Poljakovics Nina		
INTERJÚKÉSZÍTŐK	Kádár Anna	Prokreis Barbora	SZKENNELÉS /	
/ INTERVIEWERS	Kádár Judit	Quittner János	SCANNING	
Andor Eszter	Kellner Anikó	Réz Judit	Szabó Emese	
Andor Mihály	Kiss Réka	Sárdi Dóra	Szentesi Balázs	
Badic Vera	Korcok Martin	Siklós Viktória		
Bányai László	Kornfeld Martin	Sólyom Olga	FORDÍTÓK /	
Bihari Józsefné	Kovai Melinda	Sosberger Dina	TRANSLATORS	
Bokor Gabriella	Kutasi Viktória	Sövényházi Csilla	Gödri Réka	
Boros Zsolt	Laptés Andrea	Stern Henrich	Andrew Slater	
Caran Julija	László Klára	Szabó Lóránt		
Ciuciu Anca	Lázok Klára	Szalai Ágnes	SZERKESZTŐK /	
Czingel Szilvia	Légmán Anna	Szászi Zsuzsa	EDITORS	
Diaconu Ada	Lehotzky Zsuzsa	Szöllös Kata	Borbás Richard	
Eckstein, Tanja	Levickaja Ella	Szunyogh Gábor	Horváth Ágota	
Faragó Vera	Major Emőke	Vajda Éva		
Földvári Anna	Makra Ildikó	Vajda Tibor	FOTÓSOK /	

**ZÁHONY
1952**

Az interjúalany | Interviewee

Leicht Ferenc

**Az interjút készítette | Interviewer
Réz Judit**

Jómagam, mint a Magyar
Néphadsereg katonája.

Hat hónapig ki sem léphettem a
laktanyából, mert az újoncokat nem
engedték ki. Amikor fél év múlva
kimehettem volna, még várnom
kellett hat hetet, mert rosszul írták
le a nevemet a szabadságoslevélre.
Ugyan három évre hívtak be, de végül
Nagy Imre 1953-as reformjai nyomán
a katonaság egyharmadát leszerelték.

(Leicht Ferencet Nagykanizsáról
deportálták Auschwitzba, ahonnan
1945-ben tért vissza.)

This is me as a soldier in the
Hungarian People's Army.

For six months I couldn't leave
the barracks, because I was a new
recruit. Then, when I was about to
go on leave, I had to wait six weeks
because they had misspelled my
name. I was supposed to serve three
years, but thanks to Imre Nagy's
reforms of 1953,
a third of the army was discharged.

(Ferenc Leicht was deported from
Nagykanizsa to Auschwitz. He
returned to Hungary in 1945.)

MAGYARORSZÁG 1910-ES ÉVEK

Az interjúalany | Interviewee

Dr. B. I.-né

Az interjút készítette | Interviewer Réz Judit

Édesapám, Tibor 1892-ben született Gyöngyösön, onnan a testvéreivel elkerültek, ki ide, ki oda, vidékre...

Apám Gyöngyösön érettségizett, és érettségi után került föl Pestre. Akkor már a szülei nem éltek. Abból tartotta fenn magát, hogy gyengébben tanuló gyerekeknek segített: hol ebédet kapott, hol vacsorát, és így végezte el a jogi egyetemem.

Ezután katona volt. A háború befejezése előtt, 1917. október 6-án orosz hadifogságba került, és csak nagysokára ért haza. Miután hazakerült, elkezdte az ügyvédi gyakorlatot.

My father Tibor was born in Gyöngyös in 1892. He and his siblings lived in various places in the countryside.

My father graduated high school in Gyöngyös and moved to Budapest. Since his parents had already passed away, he supported himself by tutoring for a free lunch or dinner. This is how my father was able to finish law school.

Then he joined the army. In October 1917, Dad was taken prisoner by the Soviets and didn't return home for a long time. When he did, he began his law practice.

PÉT
1939

Az interjúalany | Interviewee

Nagy Margit

Az interjút készítette | Interviewer
Réz Judit

A férjem, Tamás és én.

Mindig meglátogattam, bárhol katonáskodott, és vittem neki ennivalót.

Tamás légvédelmi tüzér volt. Emlékszem, együtt hallgattuk a katonai rádiót, amikor a németek megtámadták Lengyelországot. Amikor Hitler a Felvidék egy részét visszaadta Magyarországnak, Tamás Munkácson volt, és én odamentem meglátogatni. A katonák, mint a gólya viszi a fiát játékban, engem vittek Munkácson keresztül dalolva.

(Nagy Margit Budapesten bujkálva élte túl a háborút, férje munkaszolgálaton volt.)

Here I am with my husband Tamás.

Wherever he was stationed, I went to see him and brought him food. Tamás was an anti-aircraft gunner. I still remember the radio news when the Germans attacked Poland. When Hitler returned part of Upper Hungary to Hungary, I went to see Tamás in Munkács (today Ukraine). Sometimes the officers carried me through town as they were singing.

(Mrs. Nagy was in hiding during the war. Her husband was in a forced labor battalion.)

KISKÖRÖS
1940

Az interjúalany | Interviewee

Gárdonyi Magdolna

Az interjút készítette | Interviewer
Bihari Józsefné

A katonaruhás Ganz Ármin [később Gárdonyi Endre], a férjem.

A háború alatt átminősítették munkaszolgálatosnak és kikerült a frontra a bátyjával együtt. A főnökük jól bánt velük, nem tűrte az antiszemitizmust. Mindketten megkapták a flekktífuszt. Vigyáztak egymásra, nehogy havat egyenek, mert aki betegségében havat evett, biztosan meghalt.

1943-ban fogságba esett. 1945-ben tért haza Oroszországból és nyitott egy üzletet a házukban.

This is my husband Ármin Ganz (later Endre Gárdonyi) in uniform.

During World War II, he was in forced labor and was taken to the front with his brother. Their superior was good to them and wouldn't put up with anti-Semitism. They both suffered from typhus, so they had to prevent each other from eating snow, which most likely would have killed them.

In 1943, he was taken prisoner. He returned from Russia in 1945 and opened a shop in our house.

**BUDAPEST
1942**

Az interjúalany | Interviewee

Domonkos István

**Az interjút készítette | Interviewer
Andor Mihály**

Apám, Miksa az első padosorban balról a harmadik. A kép a Dohány utcai zsinagógában készült

Ezek a tartalékos tisztek megalakították a Zsidó Hadviseltek Bizottságát, ami hivatalosan ellátta a zsidó munkaszolgálatos századokat. Igyekeztek minél több első világháborút járt katonatisztet elhívni, hogy megmutassák, a zsidók igenis hazafiak. A zsidótörvények ellenére fölvevették az egyenruhát, végigmentek az utcán és bementek a zsinagógába.

(Domonkos Miksa a Zsidó Tanács ügyvezetője és a budapesti gettó rendészeti parancsnoka volt.)

My father Miksa is third from the left in the first row in the Dohány Synagogue.

These reservists founded the Jewish Veterans Committee, which supplied the Jewish forced labor companies. The Committee asked Jewish World War I officers to come and show people that Jews were true patriots and that it was not true that Jews tried to get out of military service. Despite the Jewish laws they walked down the street in their uniforms, and entered the synagogue.

(Miksa Domonkos was General Secretary of the Jewish Council in the Budapest ghetto.)

BUDAPEST 1910-ES ÉVEK

Az interjúalany | Interviewee

Andai Katalin

Az interjút készítette | Interviewer
Andor Eszter

Édesapám, Erdős Lajos első világháborús katonaruhában.

A háború alatt édesapám mozgópostás volt a vasútnál, majd letelepedett Marosvásárhelyen anyámmal együtt, ahol kapott egy szolgálati lakást. Én majdnem Marosvásárhelyen születtem, végül mivel háború volt és élelmiszerhiány, édesanyám hazament a szüleihez Kassára, így hát ott jöttem világra.

(Andai Katalin szüleivel együtt svéd védett házban vészelte át a háborút.)

This is my father, Lajos Erdős, in his World War I army uniform.

During the war, my father was a mailman for the railway company. Then my parents settled in Marosvásárhely (Târgu Mureș, Romania), where he was assigned official quarters. Because of the war there was not much food, so my mother went to her parents in Kassa (Košice, Slovakia.) That's where I saw the light of day.

(Mrs. Andai survived the war in a Swedish safe house in Budapest.)

VÁC
1916

Az interjúalany | Interviewee

Kohn Sándor

Az interjút készítette | Interviewer
Oana Aioanei

Ez a fénykép édesapámról, Kohn Jenőről készült a hadseregben.

1913-ban, tizenhét évesen sorozták be. Harcolt az első világháborúban. A hadseregben maradt Kun Béla kommunista forradalmáig. Miután a román csapatok legyőzték Kun Béla csapatait és bevonultak Budapestre, hazatért.

Édesapám és édesanyám közvetítőn keresztül ismerkedett meg, mert ez volt a szokás a zsidóknál. Édesanyám háziasszony volt, édesapám kereskedőként dolgozott. Neológ zsidók voltunk.

A holokauszt alatt édesapám munkaszolgálaton volt Vércsorogon, ott érte a felszabadulás.

This picture of my father, Jenő Kohn, was taken while he was a soldier.

Recruited in 1913 at the age of 17, he fought in World War I and remained in the army until Béla Kun's communist takeover. He came back after the Romanian army beat Béla Kun's troops and marched into Budapest.

My parents met each other through a matchmaker, which was the custom among Jews back then. My mother was a housewife, my father was a merchant. We were neologue Jews.

During the Holocaust my father was in a forced labor battalion in Vércsorog until its liberation.

DUNASZERDAHELY 1940

Az interjúalany | Interviewee

Lunczer Imre

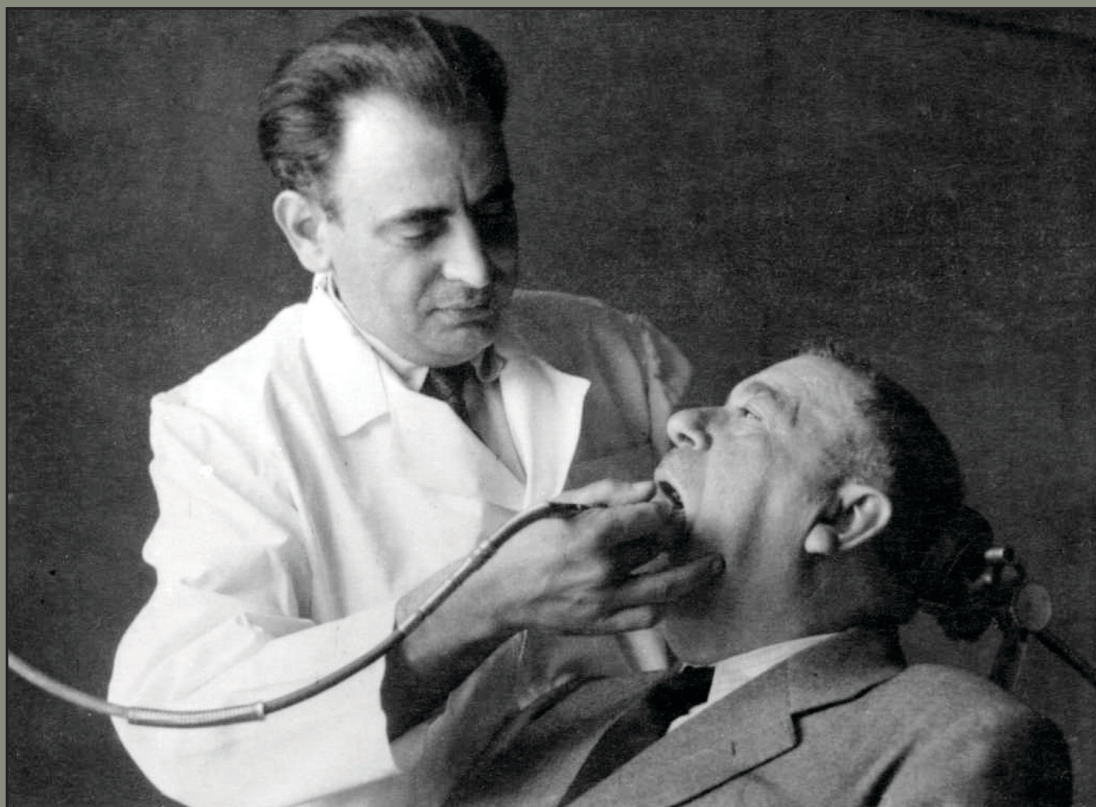
**Az interjút készítette | Interviewer
Sárdi Dóra**

A Horthy-időkből, 1935 októberében sorozták be és 1937-ben szereltem le. Visszamentem az állásomba, de alig hogy hazaértem, már kaptam is az úgynevezett SAS-behívót. A Felvidékre küldtek, ahol határőrszolgálatba helyeztek.

1942. szeptember 17-én elvették tőlünk az egyenruhát és munkaszolgálatra küldtek. Később Mauthausenbe, majd Gunskirchenbe deportáltak, ott ért a felszabadulás.

I was conscripted in 1935, during the Horthy regime. I was discharged in 1937. I returned to work, but I was immediately mobilized again. I kept on having to go to Upper Hungary, where I served as a border guard.

On September 17, 1942 they took away our uniforms and guns and sent us to forced labor. Later I was deported to Mauthausen and Gunskirchen, where I was liberated.

Szabadka
1950-es évek

Az interjúalany | Interviewee

Blumenberg Lajos

Az interjút készítette | Interviewer
Poljakovic Nina

Az iskola befejezése után Kragujevacban dolgoztam asszisztensként egy fogorvosnál öt évig. Jó fizetésem volt, a főnök kedvelt és tisztelt.

A háború után az életet a legelejéről kellett kezdeni. Egy fogtechnikusi iskolába iratkoztam be Újvidéken, aztán elkezdtem magánpraxisban dolgozni. Később a kollégámmal beiratkoztunk egy fogászati iskolába. Mi voltunk az első igazi fogászok Szabadkán.

(Blumenberg Lajost Mauthausenbe deportálták, majd Gunskirchenben szabadult fel.)

After I finished school, I worked as an assistant to a dentist in Kragujevac (Serbia) for five years. The pay was good and my boss respected me.

After the war I had to start life from scratch. I studied to become a dental technician in Újvidék (Novi Sad, Serbia) and then worked in a private practice. Later, my colleague and I enrolled in dentistry school. He and I were the first real dentists in Szabadka (Subotica, Serbia).

(During the war, Lajos Blumenberg was deported to Mauthausen and was liberated from Gunskirchen.)

**Budapest
1930-as évek**

Az interjúalany | Interviewee

Szerényi Edit

**Az interjút készítette | Interviewer
Réz Judit**

Kollégáimmal az angyalföldi Fuchs és Schlichter zománcárugyárban.

A polgári után elvégeztem egy egyéves kereskedelmi tanfolyamot, aztán egy ismerősöm segítségével elhelyezkedtem a Fuchs és Schlichter-nél, ahol gépirónőként kezdtem dolgozni. A kollégáim közt fiúk is voltak, akik munkaidőben sokat bolondoztak. Akkoriban tekerős számológépek voltak, azt játszották, ki mennyit tud tekerni rajta.

(Szerényi Edit a budapesti gettóban élte túl a háborút.)

Here are my colleagues and I at the Fuchs and Schlichter enamelware factory in Angyalföld (Budapest).

After finishing school, I did a one-year course and a friend got me a job as a typist at Fuchs and Schlichter. Some of my colleagues were young men who fooled around a lot. We had registers that had to be cranked up by hand and they competed to see who could crank the registers the most.

(Mrs. Szerényi survived the war in the Budapest ghetto.)

**Budapest
1953**

Az interjúalany | Interviewee

Endrei Hedvig

**Az interjút készítette | Interviewer
Czingel Szilvia**

Ezen a képen a Móricz Zsigmond körtéri cukrászdában vagyok látható, éppen a kirakatot rendezem.

1951-ben bekerültem a vendéglátós szakmába. Először irodavezető voltam a Bukarest étteremben a Móricz Zsigmond körtérenél, majd a Szeged étteremben.

1952-ben nyitottunk a partneremmel a Bartók Béla úton egy presszót és cukrászdát, melynek én lettem a vezetője. Akkor kerültem kávéfőző, fagyalkészítő, szakács, valamint üzletvezetői tanfolyamra.

(Endrei Hedvig a lichtenwörth-i koncentrációs táborban szabadult fel.)

The picture shows me at the Móricz Zsigmond körtér pastry shop, arranging the window display.

I started working in catering in 1951, first as the manager of the Bukarest restaurant on Móricz Zsigmond körtér, then later in the Szeged restaurant.

In 1952 my partner and I opened a café and pastry shop on Bartók Béla út and I became the manager. I took courses in baking, making coffee and ice cream, and shop management.

(Mrs. Endrei was liberated from the Lichtenwörth labor camp.)

**Budapest
1960-as évek**

Az interjúalany | Interviewee

Büchlerné Krämer Mária

**Az interjút készítette | Interviewer
Légmán Anna**

Ez én vagyok a vágószobán, a Magyar Televízióban.

1957 nyarán tudomásomra jutott, hogy megalakult a Magyar Televízió, és ott mindenféle filmes szakembert fölvesznek. 1958 januárjában kerültem a tévéhez. Tulajdonképpen én találtam ki, hogy kell tévéhíradót vágni, rengeteg asszisztensből neveltem vágót, ma is hatvan százalékban ők dolgoznak ott. Az anyagokat úgy kellett megvágni, hogy a mondanivaló érvényesüljön. Volt olyan anyag, amibe beleszóltak fentről, volt, amibe nem.

(Büchlerné Krämer Mária spanyol védett házban élte túl a háborút Budapesten.)

That's me at the cutting table at Hungarian Television.

In 1957 I heard that Hungarian Television was about to start broadcasts and they were hiring people. I started working there in January 1958. I created a new method for newsreel editing and trained many assistants, including 60% of the cutters. I had to edit the news reports so the message got across. Some items were interfered with from above, others not.

(Mária Krämer survived the war in a Spanish safe house in Budapest.)

**Budapest
1930**

Az interjúalany | Interviewee

Domonkos István

**Az interjút készítette | Interviewer
Andor Mihály**

A képen apám a Budapesti Tenyészállat Vásáron mutatja be a Caterpillar cég egyik gépét. Nagybirtokokon, mezőgazdasági vásárokon tartott traktorbemutatókat.

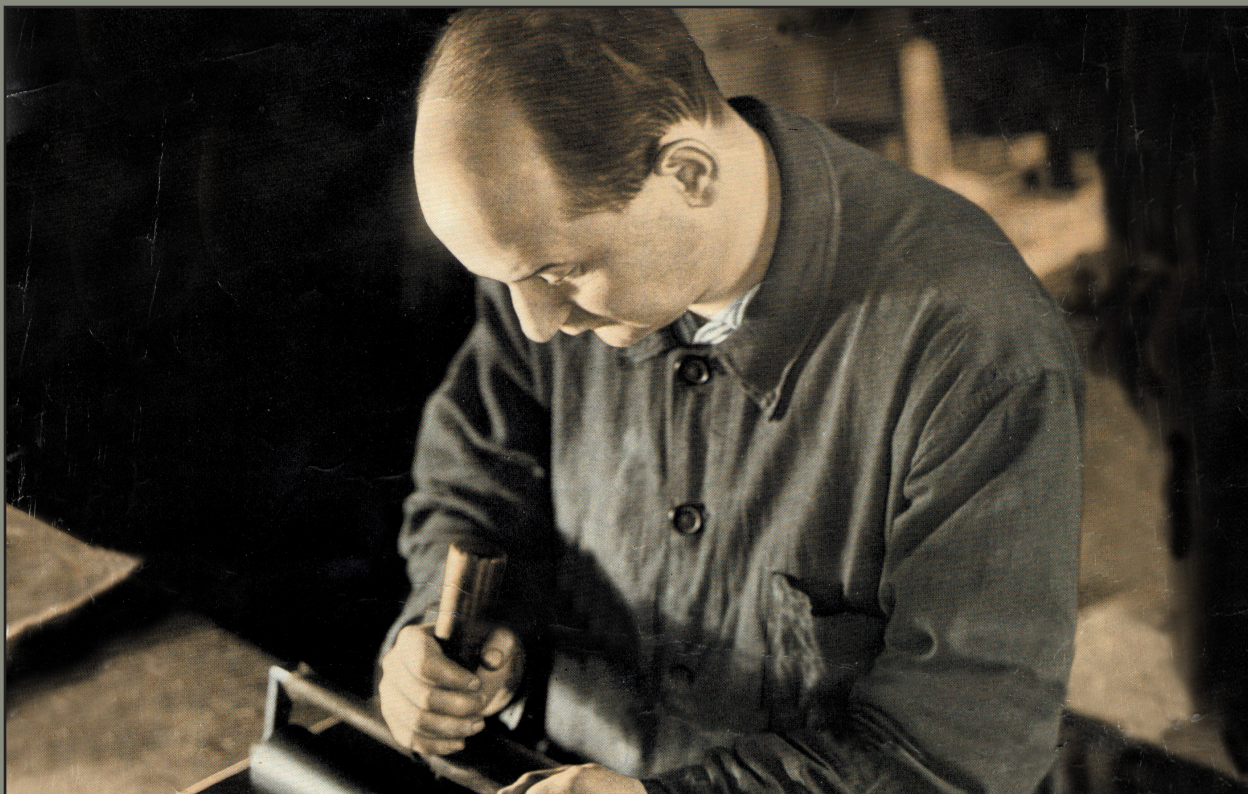
Apám perfekt német volt és jó megjelenésű, valószínűleg ennek is szerepe volt abban, hogy a Caterpillar őt bízta meg, hogy bevezesse Közép-Európába a lánctalpas traktort. A Caterpillar céggel az első világháborúban megszakadt a kapcsolat, csak a harmincas évek elején jöttek újra.

(Domonkos Miksa feleségével és kisebbik fiával, Istvánnal védett házban éltek túl a háborút.)

Here, my father demonstrates the new Caterpillar tractor at the Budapest Cattle Show.

My father was fluent in German and highly qualified, which surely played a part in Caterpillar asking him to bring their tractor to Central Europe. Business with Caterpillar stopped during World War I and resumed in the 1930s. My father gave tractor demonstrations to large audiences at agricultural fairs.

(Miksa Domonkos, his wife and his younger son, István, survived the war in a safe house in Budapest.)

Budapest
Az 1940-es évek eleje

Az interjúalany | Interviewee

Reisz Péter

Az interjút készítette | Interviewer
Andor Eszter

Édesapám, Reisz Imre munka közben.
Cinkográfus volt.

A numerus clausus miatt nem mehetett egyetemre. Akkor kiment Franciaországba, ahol egy selyemgyárnak dolgozott. Aztán hazajött, összeházasodtak anyámmal, és kimentek Hollandiába. A születésem előtt jöttek haza.

Amikor a németek bevonultak, rögtön elvitték munkaszolgálatra, de megszökött és bujkált. A háború után folytatta a cinkográfusi munkát.

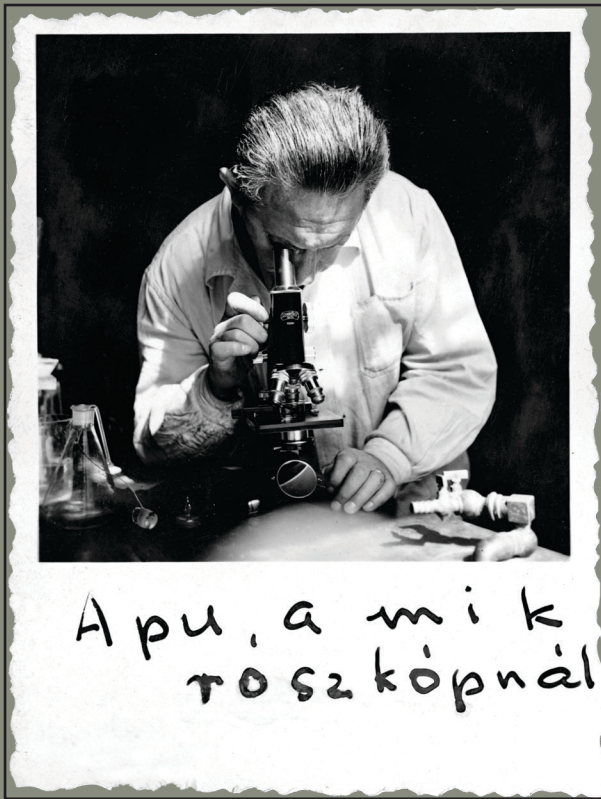
(Reisz Imre és felesége, valamint Péter Budapesten bujkálva éltek túl a háborút.)

This is my father, Imre Reisz, at work.
He was a zincographer.

He couldn't go to university because of the numerus clausus, so he went to France and worked in a silk factory. Then he came home, married my mother, and they moved to Holland. They came back just before I was born.

When the Germans came, they took my father into forced labor, but he escaped. After the war, he continued working as a zincographer.

(Imre Reisz and his wife survived the war by going into hiding in Budapest.)

**Budapest
1940-es évek**

Az interjúalany | Interviewee

Haskó Györgyike

**Az interjút készítette | Interviewer
Réz Judit**

Apám munka közben. Vegyész mérnök volt és részt vett az 1919-es forradalomban. Az apámnak is mennie kellett, amikor a fehérterror jött. Romániába, majd Ausztriába menekült, ahol drágakő szakértő lett.

1923-ban tért vissza az emigrációból, de kizárták a Mérnöki Kamarából. Akkor aranyműves sógora odavette magához. Apu vezette a műhelyt, és a keze alatt kiváló aranyművesek nőttek föl. 1935-ben egyik szobájában berendezett egy labort, és attól fogva otthon dolgozott.

(A Haskó család védett házban élte túl a háborút Budapesten.)

Here is my father at work. He was a chemical engineer. He participated in the revolution of 1919. When the White Terror began, he fled to Romania, then to Austria, where he became an expert in precious stones.

He returned in 1923 but was expelled from the Chamber of Engineers. His brother-in-law, a goldsmith, offered him a job managing the workshop. My father trained goldsmiths, and in 1935 he set up a lab in our apartment and worked at home.

(The Haskó family survived the war in a safe house in Budapest.)

**Budapest
1948/49**

Az interjúalany | Interviewee

Lóránt Lívia

**Az interjút készítette | Interviewer
Földvári Anna**

Ez a kép a Joint varrodájában készült.
Én baloldalt ülök.

Nem sokkal a felszabadulás után Jenő bátyám elvitt Szombathelyre. Azt mondta, hogy meg kell erősödnöm és valami szakmát is kell tanulnom. A hitközségnél mondták, hogy menjek Pestre a zsidó árvaházba. Ott tanultunk varrni, ott dolgoztunk, valamint teljes ellátást kaptunk és ott is laktunk. Amikor a képzés véget ért, mindenkit megpróbáltak lakáshoz segíteni. A körülöttem lévő árvaházi lányok többsége később külföldre ment.

(Lóránt Lívia a budapesti gettóban élte túl a háborút.)

This photo was taken in the Joint sewing shop. I'm sitting on the left.

Soon after the liberation, my Uncle Jenő took me to Szombathely to recover and learn a trade. The Jewish Community Center suggested I go to the Jewish orphanage in Pest. There, we learned to sew, and received full room and board. When we were ready to take a job, they helped us to find a place to live. Most of the girls I knew from the orphanage later emigrated.

(Mrs. Lóránt survived the war in the Budapest ghetto.)

**ÚJPEST
1944**

Az interjúalany | Interviewee

Szabados Ferenc

**Az interjút készítette | Interviewer
Bányai László**

Ez a kislány a feleségem nagybátyjának, Weisz Jenőnek volt az unokája.

Újpestről vitték el az egész családot, az édesanyját, Weisz Margitot a három gyermekével és a nagyapját, Jenőt is. Előbb az újpesti téglagyárba gyűjtötték össze és onnan deportálták őket Auschwitzba. Egyikük sem jött haza. Margit férjét az orosz frontra vitték, ő sem jött vissza.

Ez a kislány a feleségem nagybátyjának, Weisz Jenőnek volt az unokája.

Újpestről vitték el az egész családot, az édesanyját, Weisz Margitot a három gyermekével és a nagyapját, Jenőt is. Előbb az újpesti téglagyárba gyűjtötték össze és onnan deportálták őket Auschwitzba. Egyikük sem jött haza. Margit férjét az orosz frontra vitték, ő sem jött vissza.

BUCHENWALD 1945

Az interjúalany | Interviewee

Nussbaum László

**Az interjút készítette | Interviewer
Molnár Ildikó**

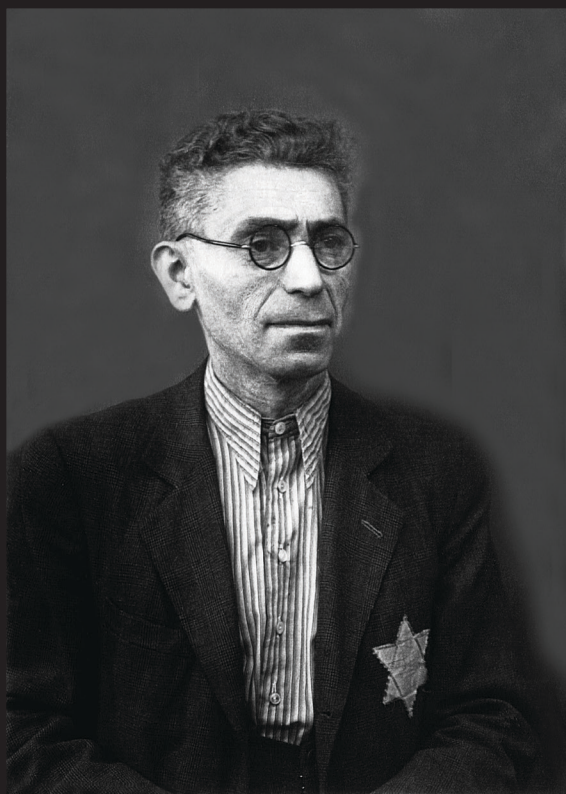
Összegyűltünk a lágerben a felszabadulásakor, egy amerikai katona fényképezgetett. Én jobboldalon a legszélső vagyok. Mondták is később nekem: "Jellemző, hogy nyakkendő-t kötsz még a csíkos rabruhához is."

Amikor az amerikaiak közeledtek, nem lehetett tudni, hogy a németek felrobbantják-e Buchenwaldot aknákkal. Megszerveztünk egy lázadást.

Ki kellett számítani, hogy körülbelül mennyi ideig tudjuk védeni a lágert és főként a foglyokat. 1945. április 11-én délelőtt 11-től körülbelül fél 2-ig ellenálltunk, amikor már begördültek az első amerikai tankok.

When we were liberated, we formed a group and an American soldier took pictures. I'm on the far right. They later said, 'Typical. You put on a tie even in a camp.'

When the Americans were approaching, we didn't know if the Germans were going to blow up Buchenwald with mines. We organized an uprising and put up a resistance from 11 a.m. to 1:30 p.m. on 11th April 1945. That's when the American tanks rolled in.

**BUDAPEST
1944**

Az interjúalany | Interviewee

Földi Mária

**Az interjút készítette | Interviewer
Kiss Réka és Lázok Klára**

Apukám sárga csillagos igazolványképe. Ilyet kellett csináltatni minden zsidónak.

Az apámnak volt egy lakatosműhelye a Nagydiófa utcában, munkát adott vagy tizenöt embernek, köztük családtagoknak, zsidó gyerekeknek, kommunistáknak és néha menekülteknek. A házból egyfajta menedékhely lett. Később, miután a ház a gettó része lett, levonult a műhelybe lakni az egész család meg az első szerelmemnek, Mikinek a családja is. Vagy ötvenen éltek ott túl a háborút.

In this picture, my father is wearing the mandatory yellow star. Every Jew had to have a picture I.D. with the star.

My father was a locksmith in Nagydiófa Street. He employed about fifteen people, including family members, Jewish children, Communists, and refugees. The house became a sort of refuge. Later, when the house became part of the ghetto, my whole family and also my boyfriend Miki's family moved to the basement. About fifty people survived the war there.

SZÁSZLEKENCE

1940

Az interjúalany | Interviewee

Molnar Thomas

Az interjút készítette | Interviewer
Andor Mihály

Köves Kálmán, a nagybátyám Szászlekencén volt munkaszolgálatos. Ő a képen a középső alak, a háttérben látható a két barakk, ahol a szállásuk volt.

Nagyszüleimnek öt gyerekük volt, anyám volt a legidősebb, Kálmán a legfiatalabb. Kálmán jól menő szűcs lett. 1939-ben vonult be először munkaszolgálatra, 1940 végén hazaengedték, majd 1941-ben megint behívták. 1942-ben a Don-kanyarnál megsebesült, a magyarok otthagyták. Az oroszok kórházba vitték, majd pedig ki Szibériába, ahonnan 1947 végén jött haza. Folytatta a szűcsmesterséget, lett megint üzlete, megnősült és két gyereke született.

My uncle, Kálmán Köves, was in labor service in Szászlekence. He is the man in the middle, and behind him are the two barracks for the inmates.

My grandparents had five children. My mother was the oldest. The youngest, Kálmán, was a successful furrier. He was called into labor service in 1939, discharged in 1940, then called up again in 1941. In 1942, he was wounded at the Don River and the Hungarians left him behind. The Russians took him to a hospital, then to Siberia. He came home in late 1947, opened a new fur shop, married and had two children.

MUNKASZOLGÁLATON, ISMERETLEN HELYEN 1943

Az interjúalany | Interviewee

Pollák Klára

**Az interjút készítette | Interviewer
Gócz Andrea**

Ez az első férjem, Brandl József munkaszolgálatos igazolványképe.

A férjem az egyik barátnőm unokatestvére volt. A szüleim örültek a házasságomnak. A testvérével volt egy közös üzletük. József családja éppen annyira volt vallásos, mint az enyém.

Csömödéren József és én egyedül voltunk zsidók az egész községben. Én az üzletben dolgoztam, amíg 1942-ben a kislányom, Veronika meg nem született. A férjemet munkaszolgálatra vitték. A keresztény szomszédaink pedig sírtak, amikor elvittek minket. Veronikát és az anyámat Auschwitzban, Józsefet pedig, mint később megtudtam, Gunskirchenben ölték meg.

This is my first husband József Brandl's labor service photo I.D.

My husband was my friend's cousin and our parents were pleased with our marriage. József and his brother had a shop together, and his family was no more religious than we were.

József and I were the only Jews in Csömödér. I worked in the shop until my daughter, Veronika, was born in 1942. My husband was taken into labor service, and our Catholic neighbors wept when we were later taken away. Veronika and my mother were killed in Auschwitz. I later found out József died in Gunskirchen, Austria.

**BUDAPEST
1944**

Az interjúalany | Interviewee

Szekeres-Varsa Vera

**Az interjút készítette | Interviewer
Andor Mihály**

A képen anyám, apám és én vagyunk. Emlékszem a szüleim döbbenetére, amikor bejöttek a németek. Az iskola egy darabig még folytatódott. Engem 1944-ig antiszemita incidens nem ért.

Mivel nem volt szabad keresztény alkalmazottat tartani, a takarító, Mariska lehúzott redőny mellett takarított. Papíron keresztények vitték az apám és a nagybátyám üzletét.

Aztán egyszer csak elrendelték a sárga csillagot, és a mamám nekiállt a varrógépen csillagokat gyártani. A családommal a Tátra utcai csillagos házban éltük túl a háborút.

The picture shows my parents and me. I remember how shocked they were when the Germans came. School continued for a while, and until 1944, I never experienced anti-Semitism directly.

Since we weren't allowed to hire Christians, our cleaning lady, Mariska, worked with the blinds drawn. Christians pro forma ran my father's and uncle's businesses.

Then suddenly Jews were forced to wear the yellow star, so my mother sewed them. My family and I survived the war in a yellow star house in Tátra utca.

BUDAPEST
1944

Az interjúalany | Interviewee

Pálmai Magdolna

Az interjút készítette | Interviewer
Lehotzky Zsuzsanna

Klárival vagyok a fotón, akivel együtt voltunk a munkaszolgálatban. Aztán eltűnt és nem láttam többet.

A munkaszolgálat alatt sokszor akár negyven kilométert is menetelnünk kellett, aztán összezsúfolva feküdtünk a hidegben a csarnok betonján. Egy Erzsi nevű operaénekes elkezdte énekelni a „Jiddise Mámé”-t. A csarnokban visszahagzott az ének. A csendőr főhadnagy az ajtóban állt és sírt. Azt mondta: „Hogy lehet ezt nőkkel csinálni?”. Aztán hozatott annyi ételmezt, amennyit életünkben nem láttunk.

Kérdezte, hogy mit tud segíteni. Mondtam, hogy én szeretnék meleg vízben megmosdani. Azt el nem lehet mondani, hogy mit jelentett nekünk.

The picture shows Klára and me. We were in forced labor together. She later disappeared.

While we were in forced labor, we marched 40 kilometers, then slept on the cold concrete floor. Erzsi, an opera singer, launched into 'Yiddishe Mama.' The song echoed through the hall, and suddenly the lieutenant stood at the door with tears in his eyes. He said, 'How can they do this to women?' He had more food brought to us than we had ever seen in our lives. He asked how he could help. I said that I would like to take a hot shower. I can't tell you what it meant to us.

BÉKÉSCSABA 1944

Az interjúalany | Interviewee

Kőnig Judit

**Az interjút készítette | Interviewer
Andor Mihály**

Ez a kép a csillagos ház udvarán készült. Ülő sorban balról jobbra vagyok én, az ölemben az unokahúgom, Évike. Álló sorban balról a nagynéném, majd az anyám, a jobb szélén csillaggal pedig Ernő nagybátyám látható.

Június elejéig voltunk ott, utána mindenkit elvittek a dohánygyárba. Június végén raktak minket a csendőrök vonatra Auschwitz felé.

Mikor megérkeztünk, kiabálták, hogy a 16 éven aluliak álljanak külön, mert cseresznyét fognak kapni. Anyám mondta, hogy álljak oda, de nem akartam külön menni. Azok közül, akik félreálltak, senki nem jött vissza.

This picture was taken in the yard of the yellow star house. I am in the front with my cousin Évike in my lap. In the back from the left are my aunt, my mother, and my uncle Ernő.

We stayed in this house until early June, when we were taken to a tobacco factory. In late June, the soldiers packed us into trains to Auschwitz .

There, they shouted for those under 16 to stand aside because they would be given cherries. My mother told me to go but I didn't want to leave her. Of those who stood aside, none survived.

**Kolozsvár
1934**

Az interjúalany | Interviewee

Blum Dóra

**Az interjút készítette | Interviewer
Sárdi Dóra**

Ezen a képen az osztálytársaimmal és a tanító néninkkel vagyok látható. Én a második sorban jobbról a második vagyok.

Kolozsvár nagyon cionista város volt, minket már első osztályos korunkban beszerveztek a cionista mozgalomba. Anyukám azt akarta, hogy Palesztinába menjünk, de apuka hallani sem akart róla. A rabbik azt mondták, hogy ott nem elég vallásos az élet.

(Blum Dórát Auschwitzba deportálták, onnan Dachaubá, majd Bergen-Belsenben szabadult fel.)

This picture shows me with my classmates and our teacher at the Jewish elementary school. I'm in the second row, second from the right.

Kolozsvár was a Zionist town, and Zionist groups recruited us in the first grade. My mother wanted us to go to Palestine, but my father wouldn't hear of it. The rabbis said that life there wasn't religious enough.

(Mrs. Blum was deported to Auschwitz, then to Dachau and Bergen-Belsen, where she was liberated.)

**Eger
1929**

Az interjúalany | Interviewee

Koltai Panni

**Az interjút készítette | Interviewer
Andor Eszter**

Ez én vagyok egy "Hamupipőke" daljátékban a polgáriban. Én vagyok balról a harmadik.

Anyukám elvitt beíratni a zsidó iskolába. Biedermann bácsi, az iskolaigazgató azt kérdezte, „Miért hozta ezt a gyereket? Még nincs hat éves”. De a Biedermann bácsi végül fölvettem, mert tudta, hogy a Friedmann gyerekek mind okosak. Az órán állandóan jelentkeztem. A barátnőim mondták később is, hogy „Te mindig tudtál mindent, de borzasztó voltál!”

(Koltai Panni a budapesti gettóban élte túl a háborút.)

This is me in a 'Cinderella' school musical.
I'm third from the left.

When my mother enrolled me at the Jewish school, Mr. Biedermann, the principal asked, 'Why did you bring this child? She's not six yet.' But he let me attend because he knew that my siblings were all smart. I always raised my hand in class. My girlfriends said, even later on, 'You always knew everything, you were terrible!'

(Panni Koltai survived the war in the Budapest ghetto.)

**Budapest
1935**

Az interjúalany | Interviewee

Farkas Mariann

**Az interjút készítette | Interviewer
Laptés Andreea**

A német óvodában készült a kép, mielőtt betöltöttem volna a hatodik évemet. Balról a második kislány vagyok én.

Anyám nem bírt velem, mert éktelenül rossz, fiús gyerek voltam. Egész nap a fákon mászkáltam meg mindenfelé, nem akartam enni, sovány voltam, mint egy szúnyog. Ha én lettem volna az ő helyében, egy ilyen kölyköt agyoncsaptam volna.

Apám nagyon elfoglalt volt, keveset volt velem. Aztán mikor hazajött, persze hogy kényeztetett.

(Farkas Mariann a budapesti gettóban élte túl a háborút.)

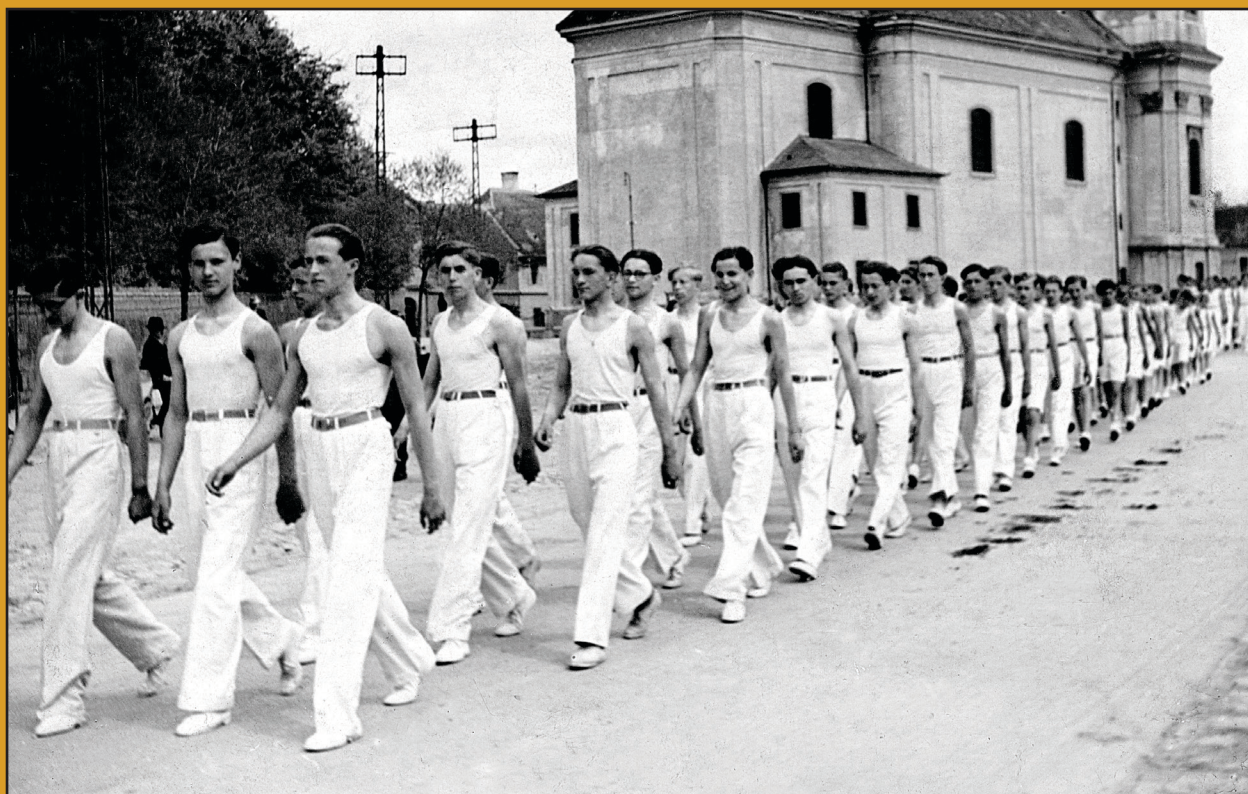
This is me at the German kindergarten before my sixth birthday. I'm the second from the left.

My mother didn't know what to do with me, because I was a real tomboy; I climbed trees and wandered all day. I wouldn't eat so I was as thin as a rail.

If I were my mother, I would have spanked such a child!

My father was very busy and therefore did not spend a lot of time with me. When he came home, he always spoiled me!

(Mariann Farkas survived the war in the Budapest ghetto.)

**Pápa
1942**

Az interjúalany | Interviewee

Dr. Berecz Endre

**Az interjút készítette | Interviewer
Andor Mihály**

Éppen tornavizsgára megyünk a gimnáziumból. A kép közepe táján a szemüveges fiú én vagyok.

Katolikus gimnáziumba jártam, mert apámnak az volt a mániája, hogy papokhoz ad, mert azok a tanítással foglalkoznak, nincs családjuk. Én voltam egyedül zsidó. Még első osztályos koromban elkezdtek zsidózni, és ezt meghallotta az osztályfőnök. Óriási ribilliót csapott, hogy ha ő még egyszer meghall ilyesmit... Ez volt az első és a gettóig az utolsó antiszemita atrocitás, ami engem ért.

(Berecz Endre munkaszolgálaton volt, Németkéren szabadult fel.)

Here we are on our way to our high school gym finals. I'm the boy with glasses in the middle.

I attended a Catholic high school since my dad wanted me to study with priests and focus on school. I was the only Jew. In my first year, some of my classmates started calling me names. When our teacher heard them, he got angry and said he never wanted to hear that again. This was the first and, until the ghetto, the last anti-Semitic incident I experienced.

(Endre Berecz was in forced labor; he was liberated in Németkér.)

**Eger
1929**

Az interjúalany | Interviewee

Fischer Ibolya

**Az interjút készítette | Interviewer
Andor Mihály**

Egy elemi iskolai rendezvényen készült a kép, én az első sorban vagyok jobbról a harmadik. Öt és fél éves koromban kezdtem az elemi. Nagyon eleven gyerek voltam.

Az elemiben minden ünnepre betanultunk valamit. Valami színdarabban, amivel a hanukára készültünk, tündért játszottam.

Előtte Kassán voltam, ott megbetegedtem. Egy másik kislány beugrott helyettem, de mire hazajöttünk, az a kislány lett beteg, és nekem kellett beugrani.

(Fischer Ibolya a budapesti gettóban élte túl a háborút.)

This picture was taken at the Jewish elementary school in Eger. I'm in the front row, the third girl from the right. I started school when I was five and a half, and I was a very active child.

We put on shows for all the holidays. I was the fairy in the Chanukah play, but I went to Kassa [Košice, Slovakia] just before and fell ill. Another girl replaced me, but by the time we got back home, she fell ill as well and I replaced her.

(Mrs. Fischer survived the war in the Budapest ghetto.)

**Késmárk
1936**

Az interjúalany | Interviewee

Pudler Blanka

**Az interjút készítette | Interviewer
Andor Mihály**

Ez a kép hétéves koromban készült a német elemiben.

Aknaszlatinán (a mai Ukrajna területén) születtem 1929-ben. Egy éves koromban Késmárkra költöztünk, ami német ajkú település volt. Otthon jiddisül beszéltünk, de lassan a német kerekedett felül. Amikor a szüleim azt akarták, hogy valamit ne értsenek a gyerekek, akkor magyarra váltottak.

(Pudler Blankát Auschwitzba deportálták, onnan Hessian-Lichtenau-ba, majd egy halálmenetben szabadult fel Lipcse környékén.)

Here I am at the German elementary school at the age of seven.

I was born in 1929 in Aknaszlatina (Solotvyno, Ukraine). In 1930, we moved to Késmárk, a German-speaking town. We spoke Yiddish at home, but German was our first language. When my parents didn't want me to understand what they were saying, they would speak Hungarian.

(Mrs. Pudler was deported to Auschwitz, then to Hessian-Lichtenau. She was liberated near Leipzig while on a death march.)

**Budapest
1930-as évek**

Az interjúalany | Interviewee

Preisz György

**Az interjút készítette | Interviewer
Sárdi Dóra és Andor Eszter**

Ez én vagyok az osztálytársaimmal a középiskola udvarán.

1932-ben mentem a Berzsényi gimnáziumba, oda jártam nyolc évig. A diákok 70 százaléka zsidó volt. Volt zsidó hittan is és minden pénteken mentünk a Csáky utcai zsinagógába. Jó volt, mert a lányok is jöttek, és utána lehetett sétálni menni. Jom Kipurkor nem kellett iskolába menni. Kijártunk a Klub kávéházhoz, és ott ültünk és napoztunk, de nem fogyasztottunk semmit.

(Preisz György munkaszolgálaton volt a háború alatt, Ungváron szabadult fel.)

This is me with my classmates at our middle school.

I started studying at the Berzsényi school in 1932. 70% of the students were Jewish. We studied Jewish religion and went to the synagogue on Csáky Street every Friday. I liked it because the girls were also there and we could go for a walk afterwards. There was no school on Yom Kippur.

(György Preisz was in forced labor during the war, he was liberated in Ungvár [Uzshorod, Ukraine].)

**Budapest
1938**

Az interjúalany | Interviewee

Dósai Zsuzsa

**Az interjút készítette | Interviewer
Gondos Gábor**

A képen a II. c. tábla felett ülök én.

A Sziget utcai elemi iskolába jártam. Minden osztályt kitűnőre végeztem, habár énekből, tornából, kézimunkából csak azért kaptam jó jegyeket, hogy a bizonyítványt le ne rontsák, ugyanis hangom nem volt, ügyetlenül tornáztam, kézügyességem pedig semmi.

Az iskolában úgy köszöntünk egymásnak, hogy „Szebb jövőt!”, és a válasz az volt, hogy „Adjon Isten!”. Tehát ez már a legirredentább korszakban volt.

(Dósai Zsuzsa a budapesti gettóban élte túl a háborút.)

This is a picture of me sitting with the sign at my feet.

I attended the elementary school on Sziget Street. Because I was a very good student in most subjects, the teachers would give me better grades in music, sports, and handcraft as well. But to be honest I could not sing well, was not very athletic, and was clumsy.

In school, we greeted each other with, 'A brighter future,' and the response was, 'God willing!' This was already in the most irredentist period.

(Mrs. Dósai survived the war in the Budapest ghetto.)

**Kolozsvár
1942**

Az interjúalany | Interviewee

Deutsch Éva

**Az interjút készítette | Interviewer
Molnár Ildikó**

Herskovits Ági unokatestvéremmel vagyunk a képen. Ági nagyon szép és okos kislány volt. Kilenc éves lehetett, túl fiatal ahhoz, hogy túlélje a koncentrációs tábor.

1940-ben mindenki örvendett a magyarok bevonulásának. Anyám sohase tudott jól megtanulni románul, így nagy örömmel fogadták ezt a változást. Aztán pedig jöttek a csalódások. Voltak suhancok, akik zsidó emberek szakállát húzigták és kicsúfolták őket. Apámat mindig féltettük, amikor zsinagógába ment, alig vártuk, hogy haza kerüljön.

(Deutsch Évát Auschwitzba deportálták, majd Theresienstadtba, ahol felszabadult.)

This picture shows me with my cousin, Ági Herskovits. Ági was a pretty and intelligent girl. She was nine, too young to survive the camp.

In 1940, everyone [in Transylvania] rejoiced when the Hungarians marched in. My mother had never learned Romanian properly, so they were happy to see this change. Then came the disappointment. Hoodlums pulled the beards of Jews in the street and made fun of them. We feared for my father when he went to synagogue and waited for him to come home.

(Éva Deutsch was deported to Auschwitz, then to Theresienstadt, where she was liberated.)

**Zugló
1930**

Az interjúalany | Interviewee

Kinszki Judit

**Az interjút készítette | Interviewer
Sárdi Dóra**

Édesanyám és a bátyám a gangunkon. A bátyám, Gábor 1926-ban született.

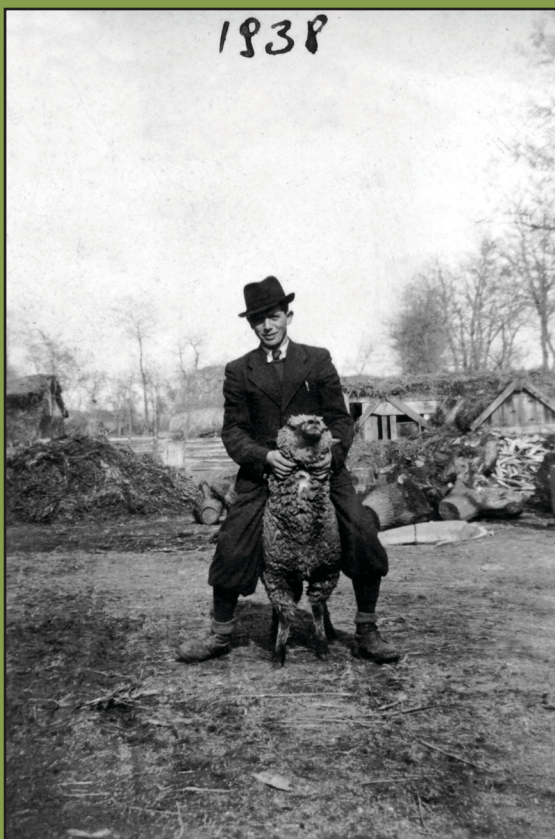
A házban a gangon nagy élet volt. Ott tanultunk járni, ott pancsikoltunk, ott írtuk a leckét, és a ház gyerekei ott rajcsúroztak az udvaron. A házban csak mi voltunk zsidók, de nem volt ott semmi probléma.

(Kinszki Imrét halálmenetben, Gábort Buchenwaldban ölték meg, Judit és édesanyja pedig csillagos házban éltek túl a holokausztot.)

Here are my mother and my older brother, Gábor, on our balcony. Gábor was born in 1926.

Our balcony was always busy. That's where we learned to walk. We splashed water on each other and did our homework while other children ran around the yard. We were the only Jews in the house but this was never a problem.

(Imre Kinszki was killed on a death march, Gábor was killed in Buchenwald, Judit and her mother survived the Holocaust in a yellow star house.)

Csallóköznyék vagy Várkony 1938

Az interjúalany | Interviewee

Feldmár Sándor

Az interjút készítette | Interviewer
Zuzana Pastorková

A képen egy birkán ülök viccből a nyékvárkonyi szülői ház udvarán.

A második világháború előtt a szüleim teheneket, lovakat, birkákat és baromfit neveltek. A bátyámmal sokat segítettünk. Birkáinkat egy szellemileg kicsit visszamaradt pásztor őrizte, Szedlák Ignác. A házban lakott egy kamrában és velünk étkezett. Amikor deportáltak minket, a községnél dolgozott, meg kéregetett a faluban. A második világháború után hazajöttünk Jenő bátyámmal és visszafogadtuk.

(Feldmár Sándort Mauthausenbe deportálták, majd Gunskirchenben szabadult fel.)

This picture of me sitting on a sheep was taken in the yard of my parents' house.

Prior to World War II, my parents raised cows, horses, sheep, and chicken. My brother and I helped. Ignác Szedlák, who was mentally handicapped, tended our sheep. He lived in a shed next to the house and ate with us. When we were deported, he worked for the town and begged in the village. After World War II, my brother Jenő and I came home and took him back.

(Sándor Feldmár was deported to Mauthausen and was liberated in Gunskirchen.)

Mezőkövesd 1928

Az interjúalany | Interviewee

Bence Lászlóné Klein Teréz

Az interjút készítette | Interviewer
Légmán Anna

Itt van a nővérem, Aranka meg a Böske, az unokatestvére. Itt volt Mezőkövesden Böske, és felöltöztek matyó menyecskének. Böske varrónő volt, mindig sok ruhát varrt nekem, amire irigykedtek a többiek.

Az anyám minden évben az őszi ünnepekre új ruhát csináltatott magának és nekünk, gyerekeknek is. Tavasszal, húsvétra meg nyári ruhát. Köztem és Éva húgom között két év volt, de ő utolért engem, és egyformák voltunk, sokszor azt hitték, ikrek vagyunk.

(Klein Arankát és Böskét Auschwitzban ölték meg.)

This is my older sister, Aranka, and her cousin, Böske. Böske came to Mezőkövesd and they dressed up in traditional Hungarian Matyó folklore costumes. Böske was a seamstress and she always made me dresses all the girls envied.

My mother had new dresses made for herself and the children for the fall holidays, and summer dresses for spring and Easter. My sister Éva was two years younger, but she soon caught up. We were so alike, people often took us for twins.

(Aranka Klein and Böske were killed in Auschwitz.)

A Duna partján
1930/31

Az interjúalany | Interviewee

Hámos Piroska

Az interjút készítette | Interviewer
Andor Eszter és Sárdi Dóra

Ez a kép akkor készült, amikor még kijártam a Dunára. A képen balról a három

Oblath testvér látható: Jenő, Pali és Andor.

Utána vagyok én a férjemmel, Imrével, a jobbszélen nagybátyám, a Miksa.

Az unokabátyáim és a férjem közeli barátok voltak. Nagyon szerettem ezeket az intelligens, művelt, olvasott embereket. Ők még nem voltak akkor házasok. Sőt, nagyon haragudtak a férjemre, mert ő volt az első a társaságból, aki megnősült.

A férjemet Balfon ölték meg munkaszolgálat alatt. Engem deportáltak Ravensbrückbe, onnan Lipcsébe, végül egy halálmenetben szabadultam fel.

Here we are, rowing on the Danube. From left are my cousins, Jenő, Pali, and Andor Oblath. I'm next in line with my husband, Imre. On the far right is my uncle, Miksa.

My cousins and my husband were great friends. I loved these intelligent, well-mannered, and well-read men very much. They weren't married at the time and were mad at Imre because he was the first among them to tie the knot.

Imre was killed in Balf, where he was in forced labor. I was deported to Ravensbrück, and from there to Leipzig. I was liberated while on a death march.

**Nagyvárad
1934**

Az interjúalany | Interviewee

Gáspár Anna Éva

**Az interjút készítette | Interviewer
Orbán Zsolt és Molnár Ildikó**

Ezen a fényképen jobbról a harmadik kalapos férfi Gáspár Laci, a férjem bátyja látható egy focimeccsen. A fénykép hátára írógéppel írták rá, hogy „NAC Csikók – Vasas 3:1, NAC – Juventus 4:0”. A fényképész neve rá van pecsételve: „Foto Sztankovits, Oradea, Bul. Reg. Ferdinand No.6.”

Lacit nem deportálták, ő fehér karszalagos volt. Évekkel azelőtt, az első felesége kedvéért kikeresztelkedett.

(Gáspár Anna Évát deportálták Auschwitzba, onnan pedig több helyre, végül a danzigi táborban szabadult fel. Férje, András is koncentrációs táborban élte túl a háborút.)

This picture shows my brother-in-law, Laci Gáspár, at a soccer game. He is the third person from the right, wearing a hat. He typed on the back of the photo: 'NAC Csikók – Vasas 3:1, NAC – Juventus 4:0.' The photographer's name is also stamped on it: 'Foto Sztankovits, Oradea, Bul. Reg. Ferdinand No.6.'

Laci was not deported because he wore a white armband. He had converted to Catholicism years before to please his wife.

(Anna Éva Gáspár was deported to Auschwitz and from there to several other camps. She was liberated in Danzig, Poland. Her husband, András, also survived the Holocaust.)

Budapest
1952/53

Az interjúalany | Interviewee

Földes Gyula

Az interjút készítette | Interviewer
Andor Eszter

A képen barátaimmal vagyunk a lakásunkban. Leginkább nálunk jöttünk össze kártyázni. Balról jobbra Bandi ül, a bátyám, aztán Kárpáti Gyuri, aki fogorvos és filmrendező, aztán én, mellettem Nádor Gyuri, aki Amerikában él, mellette meg Horányi Péter, aki Kárpátival együtt az osztálytársam volt.

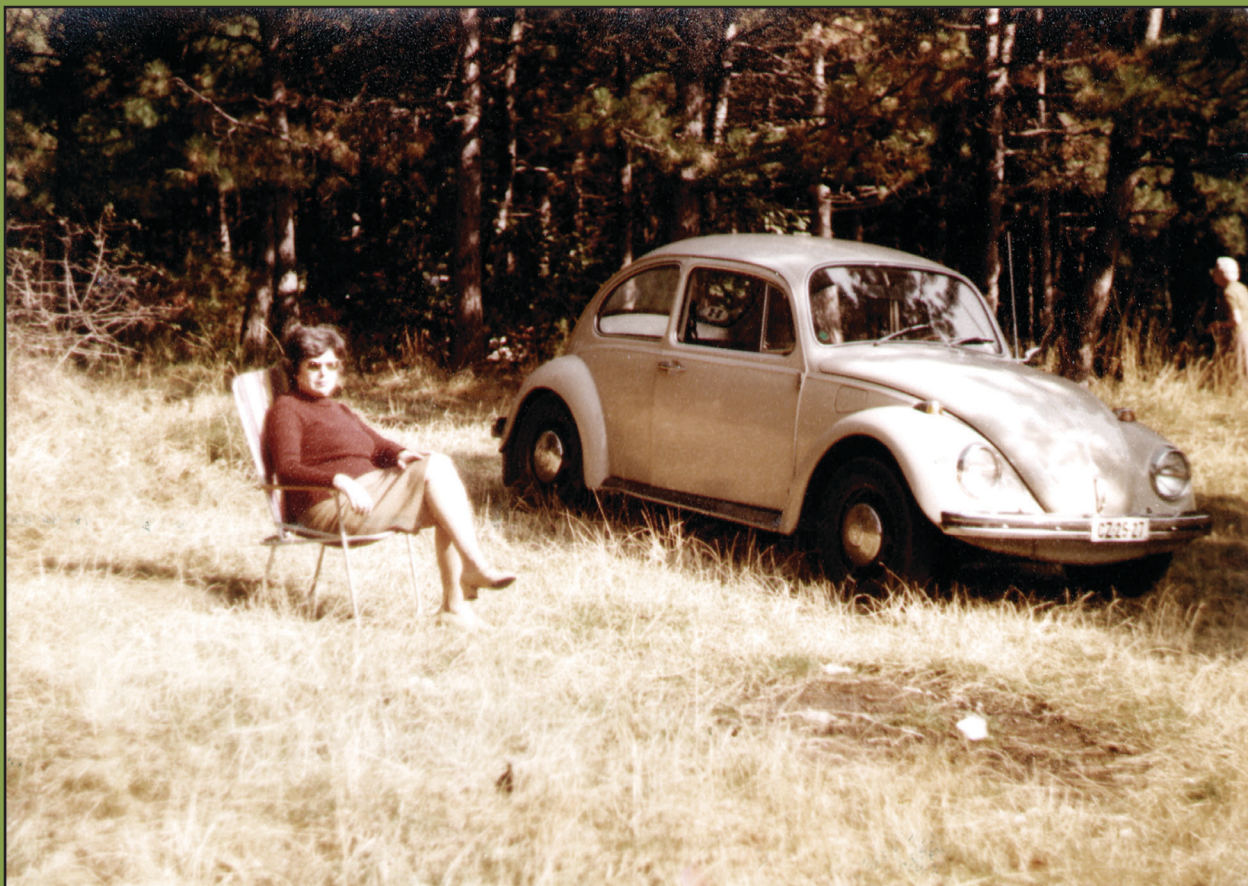
Az elemi iskolából két kapcsolatom maradt meg. Az egyik a Held Péter a másik a Hollander Pali. Amerikában élnek mindketten.

(Földes Gyula a budapesti gettóban élte túl a háborút.)

This picture shows me with my friends in our apartment. We often played cards at my place. From left are my brother, Bandi, Gyuri Kárpáti, a dentist and film director, me, Gyuri Nádor, who lives in America, and Péter Horányi, my classmate along with Kárpáti.

I still have two friends from elementary school, Péter Held and Pali Hollander. Both live in America.

(Gyula Földes survived the war in the Budapest ghetto.)

Magyarország
1960-as évek

Az interjúalany | Interviewee

Fehér Márta

Az interjút készítette | Interviewer
Sárdi Dóra

Ez én vagyok az első autónkkal,
amit a férjemmel, Józseffel közösen
vettünk.

József nem volt zsidó, de nagyon
szerettük egymást. Úgy találkoztam
vele, hogy ott lakott albérletben,
ahol mi. József villanyszerelő és
autóimádó volt, és ehhez a lakáshoz
tartozott egy garázs. A háború után
nem foglalkoztam a zsidósággal. Nem
hiányzott, az életemet ő töltötte ki.
De a szívem az mindig zsidó volt és
maradt is.

(Fehér Józsefnét deportálták
Auschwitzba, majd Theresienstadtban
szabadult fel.)

This is me and the first car I bought
with my husband, József.

József was not Jewish but we loved
each other very much. I met him
because we had sublets in the same
apartment. József was an electrician
and was wild about cars, and the
place had a garage. After the war,
Judaism did not play a role in my life.
My life revolved around my husband.
But my heart always remained Jewish.

(Mrs Fehér was deported to Auschwitz
and liberated from Theresienstadt.)

**Szentes
1917**

Az interjúalany | Interviewee

Galla László

**Az interjút készítette | Interviewer
Sárdi Dóra**

Ezen a képen én vagyok az anyukámmal.

Mikor az első világháború kitört, apám a lugosi ezredhez került - Lugos ma Romániában van. A lugosi ezredet vitték aztán ki Szerbiába, az egész háborút ott töltötte.

Négy évig folyamatosan távol volt. Apám szabadságot kapott, de nagyon rövidet. Anyám leutazott Belgrádba, és ott egy tiszti szálláson találkozhattak. Ott töltöttek együtt néhány napot, amelynek gyümölcse lettem én.

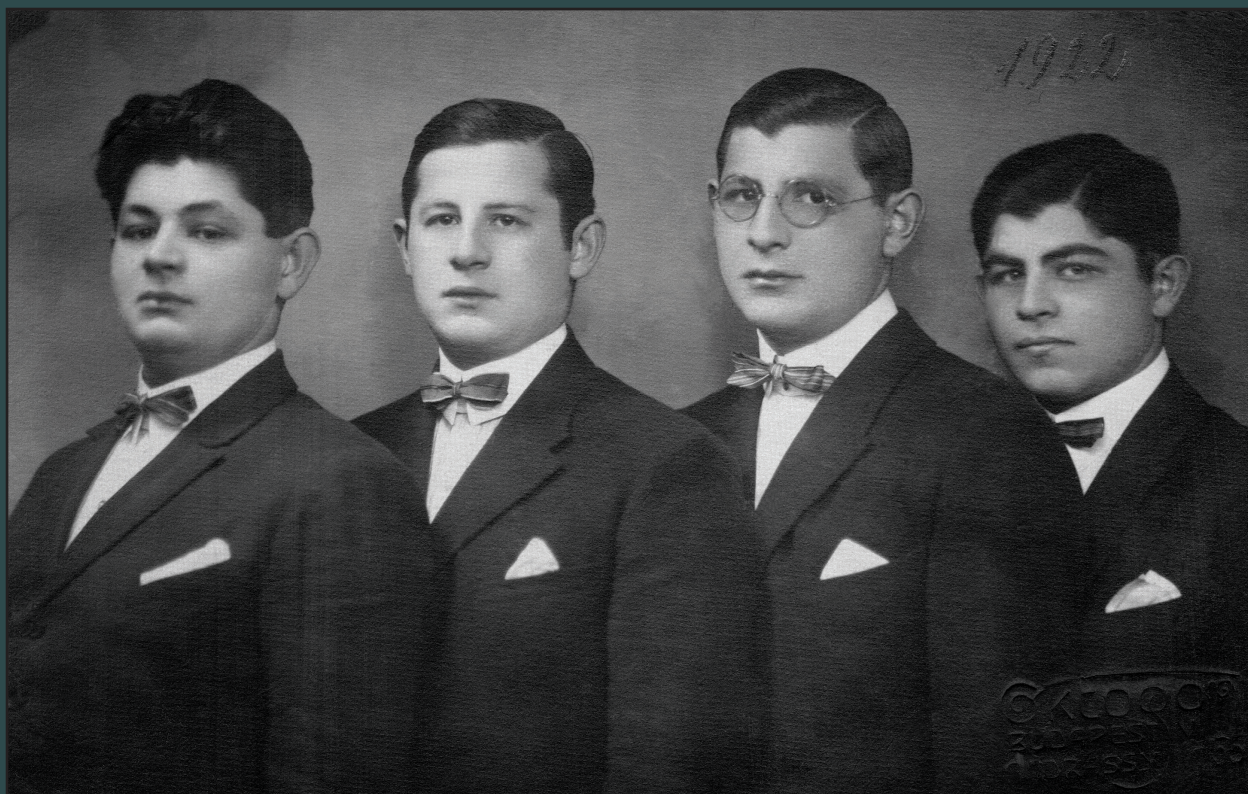
(Galla Lászlót és szüleit deportálták, édesapját Auschwitzban megölték, édesanyja és ő megmenekültek.)

That's me on the picture with my mother.

When World War I broke out my father joined the Lugos regiment - Lugos is in Romania now. From there the regiment was sent to Serbia, where my father spent the entire war.

He was away for four years. He was sent on leave for a short time, so my mother met him in Belgrade at a hotel for officers. They spent a couple of days together. I'm the fruit of that reunion.

(László Galla and his parents were deported. His father was killed in Auschwitz. He and his mother survived.)

**Budapest
1922**

Az interjúalany | Interviewee

Nussbaum László

**Az interjút készítette | Interviewer
Molnár Ildikó**

„A mi kedves drága szüleinknek, az önök fiai”, ez van a kép hátán. Születési sorrendben vannak a képen balról jobbra.

A nagyapám a fiait egyetemre küldte, Európaszerte mindenhová. Az első gyerek, László, Párizsban filozófiát tanult. Jenő elment Firenzébe és matematikából szerzett doktorátust. József Berlinbe ment orvosnak. Sándor pedig gazdasági szakmát tanult Prágában. „Széthinteni Európában a magvaimat”, mondta nagyapám.

(László Párizsban vészelté át a háborút, Jenőt Buchenwaldban gyilkolták meg, József Amerikába emigrált, Sándort munkaszolgálaton ölték meg)

“For our dear parents. Your sons,” it says on the back of the picture.

My grandfather sent his four sons to colleges all over Europe. László, the oldest (left), studied philosophy in Paris. Jenő (to his right) went to Florence and received a Ph.D. in mathematics. József studied medicine in Berlin. Sándor (right) studied agriculture in Prague. “I want to scatter my seeds over Europe”, my grandfather said.

(László survived the war in Paris, Jenő was killed in Buchenwald. József emigrated to America before the war. Sándor was killed in labor service.)

**Budapest
1920 - as évek**

Az interjúalany | Interviewee

Bence Vera

**Az interjút készítette | Interviewer
Sárdi Dóra**

Ez az anyai nagyapám, Kerekes Arnold és a húgom, Judit. Mellette vagyok én, és a bal oldali anyám unokahúga, Éva.

A nagyszüleimnek volt egy fűszerüzlete a Külső-Jászberényi útnál. Nagyon közel laktunk a nagyszüleimhez. A papám egy téglagyárban dolgozott a közelben, és ott kapott egy szolgálati lakást.

Nem jártunk óvodába, hanem mindig a nagymamánál voltunk, ott az üzlet mögött, a kertben. Anyám gyakran besegített az üzletben, én is szinte mindennap ott voltam. Elöl volt az üzlet, hátul a lakás.

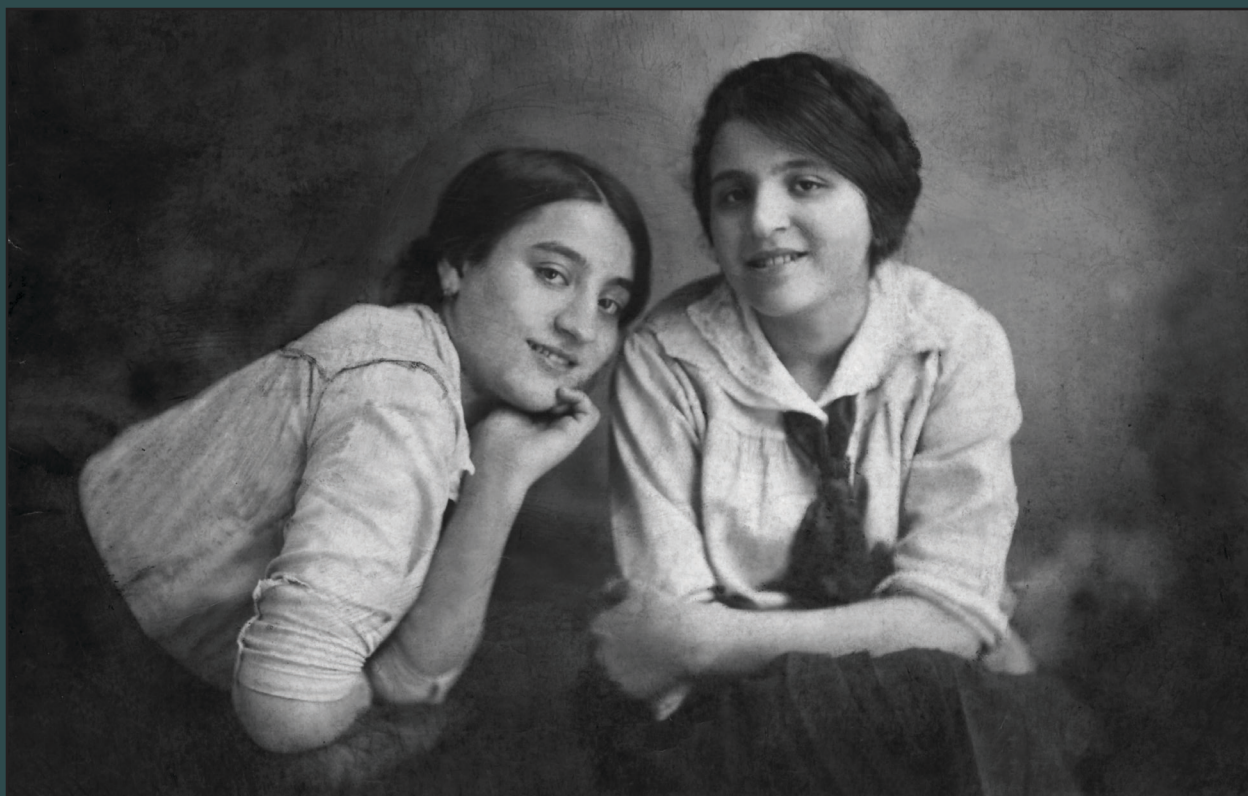
(Bence Miklósné a budapesti gettóban élte túl a háborút.)

This is my maternal grandfather, Arnold Kerekes, and my sister Judit. I'm next to her, and Éva, my mother's niece, is on the left.

My grandparents owned a grocery shop at Külső-Jászberényi street in Budapest. We lived close to my grandparents. Dad worked at a factory nearby, which gave him an apartment.

We didn't go to kindergarten but stayed with Grandmother in the garden behind the shop. Mother often helped out in the shop, and I was there, too, almost every day. The shop was up front, and the living quarters were in the back.

(Vera Bence survived the war in the Budapest ghetto.)

**Budapest
1914**

Az interjúalany | Interviewee

Vázsonyi János

**Az interjút készítette | Interviewer
Szalai Ágnes**

A képen anyám, Keller Izabella és a testvére, Erzsébet látható. A hivatalos szépség a nővére volt, anyámat pedig mindig mint az okost emlegették.

A Színiakadémiára járt egészen addig, amíg az egyik nagybácsi rá nem jött és megfenyegette, hogyha még egyszer meglátja a Színiakadémia környékén, akkor lelövi. És akkor Marci, a bátyja bevitte a Galilei Körbe, szabadgondolkodó egyetemi hallgatók egyesületébe, amelynek lelkes látogatója lett nagyszüleim legnagyobb bánatára.

(Keller Izabella és Erzsébet a budapesti gettóban éltek túl a háborút.)

My mother, Izabella Keller, and her sister Erzsébet are on the picture. Her sister was considered the beauty in the family. My mother was always thought of as the smartest.

She went to the Drama Academy until her uncle found out and threatened to shoot her if he sees her around the Academy again. But then her brother Marci introduced her to the Galilei Circle, an association of liberal university students, and to her grandparents' chagrin, she became an enthusiastic supporter.

(Izabella and Erzsébet survived the war in the Budapest ghetto.)

**Marosvásárhely
1949**

Az interjúalany | Interviewee

Karpelesz Leopold

**Az interjút készítette | Interviewer
Molnár Ildikó**

Ez én vagyok a barátaimmal. Jobbról az első fiatalember Duka Ádám, a marosvásárhelyi Ifjúmunkás Szövetségtől. A második jobbról Hermann Ernő, aki a Zsidó Demokrata Ifjú Szövetségnek dolgozott, gyermekkorunk óta ismertük egymást. 1945 után közvetlen baráti kapcsolatba kerültünk és együtt dolgoztunk mint festők. Az utána következő én vagyok, bal oldalról az első pedig Glatz Valter, aki egy német fiú volt.

Az egyforma ingek a baráti kapcsolatot jelentették számunkra. Abban az időben a munkásifjúság érdekeit képviseltük. Követeltük, hogy kapjanak rendesen fizetést, az inasok pedig kapják meg a nekik járó ruhát és inaspénzt.

That's me with my friends. On the right is Ádám Duka of the Young Workers Association of Marosvásárhely. The second from right is Ernő Hermann, who worked for the Association of Young Jews for Democracy. Ernő and I knew each other since we were children. We became good friends after 1945, and worked together as painters. I'm next to him, and the first on the left is Valter Glatz. He was German.

The similar shirts were our symbol of friendship. At the time we represented the interests of young workers. We demanded that they be paid properly, and that apprentices should receive their work clothes and wages.

Kassa
1880-as évek

Az interjúalany | Interviewee

Dr. Gergely Katalin

Az interjút készítette | Interviewer
Szalai Ágnes

Ez a nagymamám, Pollatschek Katalin. 1860 körül született Szatmárnémetiben, a mai Románia területén, és Kassára ment férjhez a nagyapámhoz. Ott éltek, amíg a nagypapa meg nem halt. A nagymama beszélt franciául, németül, angolul, szlovákul, magyarul és jiddisül.

Kati néni fiatalon maradt özvegy, három fiúgyermekkel. Szeretetteli nagymama volt, melegszívű, igazi jiddise máme. Engem imádott, mert úgy néztem ki, mint ő. A fiai nagyon szerették őt. Hetvenkét évesen halt meg Budapesten.

This is my grandmother, Katalin Pollatschek. She was born around 1860 in Szatmárnémeti, in today's Romania, and moved to Kassa when she married. She lived there until Grandfather's death. Grandmother spoke French, German, English, Slovak, Hungarian, and Yiddish.

Grandma Kati became a widow with three little boys when she was still young. She was a loving grandmother with a warm heart, a real yiddishe mame. She adored me because I looked like her. Her sons worshiped her. She was seventy-two when she died in Budapest.

**Kassa
1906**

Az interjúalany | Interviewee

Andai Katalin

**Az interjút készítette | Interviewer
Andor Eszter**

Ez egyike azon kevés képeknek, amelyek anyám családjáról megmaradtak.

Anyám a középben ülő kislány, tőle balra ül az édesapja. Keveset tudok anyám családjáról, mert senki nem élte túl közülük a holokausztot. A nagypapa sportos, magas, ápolt ember volt.

Nagypapa mindenfélével próbálkozott. Zálogháza volt, aztán szállodája, aztán könyvelő volt. A nagymama a háztartást vezette. Aggodalmaskodó asszony volt, mindig a legrosszabra gondolt.

A nagyszüleim a kassai gettóban mérgezték meg magukat, még mielőtt deportálták volna őket.

This is one of the few pictures of my mother's family.

My mother is the girl sitting in the middle. To her left is her father. I don't know much about my mother's family, because nobody survived the Holocaust. Grandfather was a tall, well-groomed sportsman.

Grandfather tried all sorts of things. He had a pawnshop, then a hotel, then he was an accountant. Grandmother looked after the household. She was an anxious woman and was always expecting the worst.

My grandparents poisoned themselves in the ghetto in Kassa before they could be deported.

**Budapest
1923**

Az interjúalany | Interviewee

Sándor Ferenc

**Az interjút készítette | Interviewer
Sárdi Dóra**

Ezen a képen anyám, a testvérem, a nagymamám, Janka, és én vagyunk rajta.

1916-ban költöztünk fel Pestre Vésztőről. Édesapám halála után anyám a Pénzügyi Központban dolgozott, amíg még lehetett a zsidótörvények miatt. Mindig mondta, hogy "azért tudtam én nem nyomorban felnevelni a két árvámat". Óriási családjuk volt, Soprontól egészen Békéscsabáig. Egyedül voltunk Pesten, így mindenki nálunk szállt meg, aki Pestre jött.

(Sándor Ferenc munkaszolgálaton volt a háború alatt, édesanyját koncentrációs táborban ölték meg, testvére és nagymamája megmenekültek.)

That's my mother, my sister, my grandmother Janka, and me.

We moved from Vésztő to Pest in 1916. Since my father passed away early, my mother worked in the Headquarters for Finance as long as the Jewish laws let her. This way she could bring up her two "orphans" decently, she said.

Our family was huge, from Sopron to Békéscsaba. We were the only ones in Pest, so everyone that came up to Pest stayed with us.

(Ferenc Sándor was in forced labor during the war. His mother was killed in a concentration camp, his sister and grandmother survived.)

Székelyhid 1930-as évek

Az interjúalany | Interviewee

Sauber Bernát

Az interjút készítette | Interviewer
Molnár Ildikó

A székelyhídi jesivában készült a kép. Baloldalt én vagyok, mellettem az unokaöcsém, Nemes Jaszi.

Apám mindenképpen azt akarta, hogy vallásos legyek, ha nem is rabbi, de valamilyen egyházi teendőket el tudjak látni. 14 éves koromban elküldött Székelyhídra az unokaöcsémrel, Jaszival együtt. Ott nagyon vallásos zsidó fiúkkal ismerkedtem meg. Én is vallásos voltam, bár csak rövid pajeszom volt, s azt is a fülem mögé rejtettem.

(Sauber Bernát munkaszolgálaton volt, majd hadifogolytáborban szabadult fel. Nemes Jaszi Ukrajnában volt munkaszolgálaton, onnan szabadult fel.)

This picture was taken in a local yeshiva. I am on the left, and next to me is my cousin, Jaszi Nemes.

My father wanted me to be religious, a rabbi or least someone involved in the local Jewish congregation. When I was 14, he sent me to Székelyhid along with Jaszi. I met very pious Jewish boys there. I became religious but I always hid my short sidelocks behind my ears.

(Bernát Sauber was a prisoner-of-war in labor service when he was liberated. Jaszi Nemes was liberated from labor service in Ukraine.)

**Budapest
1920-as évek**

Az interjúalany | Interviewee

Seifert Ilona

**Az interjút készítette | Interviewer
Sárdi Dóra és Andor Eszter**

Ez egy széder este az apai nagyszüleim otthonában.

Amíg a férfiak imádkoztak, mi, gyerekek az asztal alatt bújókáztunk. Ha a széder este hétköznapra esett, korán kezdtük, és a széder nem tartott soká. De ha szombatra esett, késő estig elhúzódott. Mi, gyerekek az asztal egyik végén ültünk, kis, színes poharat kaptunk, és még a borba is belekóstolhattunk. Nagyon jól mulattunk az asztal végén.

(A háború alatt Seifert Ilona Budapesten bujkált, majd munkaszolgálatra vitték.)

This is the Seder at the home of my paternal grandparents.

While the men prayed, we children played hide-and-seek under the table. When the Seder fell on a weekday, we started early and the Seder didn't last long. But when it fell on a Saturday, it went late into the night. We children sat at one end of the table and got a tiny drop of wine to drink in our small, colorful drinking glasses. We had a lot of fun together at the end of the table.

(During the war Ilona Seifert was first hiding in Budapest, then she was in forced labor.)

**Budapest
1940-es évek**

Az interjúalany | Interviewee

Haskó Györgyike

**Az interjút készítette | Interviewer
Réz Judit**

A képen apám látható valamelyik széderestén.

Az apukám gyönyörű széderestéket csinált! Olyankor együtt voltunk, gyönyörűen meg volt terítve az asztal, és volt macesszgombóc meg szédertál, gyertyát gyújtottak, apu feltette a kalapját, és a gyerekek is kaptak egy nyalintást a borból. A házban több zsidó család lakott, akik különböző mértékben voltak vallásosak. Mi a hanukát és a pészahot is megtartottuk, valamint a jom kipurt mindenki tartotta. Emlékszem rá, hogy nagyon büszkék voltunk, amikor már fél napot engedtek minket böjtölni.

(A Haskó család védett házban élte túl a háborút Budapesten.)

This photograph shows my father at a Seder.

My father led beautiful Seders. We were all together, the table was beautifully set, the candles were lit, my father put on his hat, we ate matzah balls, and the kids were allowed to taste the wine. There were several Jewish families living in the house, and they were observant to various degrees. We observed Chanukah and Pesach, and everyone observed Yom Kippur. I remember how proud we kids were when we were allowed to fast for part of the day.

(The Haskó family survived the war in a safe house in Budapest.)

Nagysármás 1975

Az interjúalany | Interviewee

Scheiner Júlia

Az interjút készítette | Interviewer
Molnár Ildikó

Scheiner Aladár, a második férjem baloldalt áll. Ott van Moses Rosen főrabbi is mellette. Sok zsidót megöltek Nagysármáson. A hitközségtől a férfiak kimentek oda vidékre, hogy megemlékezzenek az eseményről.

Aladár az 1960-as években került a marosvásárhelyi hitközséghez és 20 évig volt elnök. Aladár egyáltalán nem szólt bele, hogy vallásos vagyok-e vagy sem, de ünnepkor mindig elmentünk a zsinagóga.

(A második világháború alatt Scheiner Aladárt munkaszolgálatra vitték, majd hadifogságba esett a Szovejtunióban.)

In this photo, my second husband, Aladár Scheiner, is standing on the left, near Chief Rabbi Moses Rosen. Many Jews were killed in Nagysármás, and the congregation visited the spot to commemorate the event.

Aladár joined the Marosvásárhely [Târgu Mureș, Romania] Jewish community in the 1960s and was president for 20 years. He didn't mind that I wasn't very religious, but during the holidays we always attended synagogue.

(During World War II, Aladár Scheiner was in forced labor and then taken as a prisoner-of-war by the Soviets.)

**Munkács
1927**

Az interjúalany | Interviewee

Galpert Ernő

**Az interjút készítette | Interviewer
Ella Levickaja**

Ez az egyetlen kép, ahol a szüleimmel együtt vagyok megörökítve. Bal oldalon állok én, mellettem az anyukám, aztán a nővérem, Olga, mellette áll az apánk, végül pedig a kishúgom, Jona.

Munkácson a zsidók a város központjában laktak. A Jiddisgásson lakott a leendő feleségem, Ackermann Tilda. Mi a mellette lévő utcában laktunk, ahol vegyesen voltak zsidó és nem zsidó házak. Csütörtökönként segítettünk a szegényeken, hogy nekik is legyen megterített ünnepi asztaluk sábeszre.

(Galpert Ernő munkaszolgálaton volt, szüleit Auschwitzban ölték meg.)

This picture is the only one I have with my parents. From the left are me, my mother, my older sister, Olga, my father, and my little sister, Jona.

In Munkács, most Jews lived in the town center. Tilda Ackermann, who would later become my wife, lived on Yiddishgasse. We lived on the next street, where there were Jewish and non-Jewish families. On Thursdays, we helped poor families have food on the Shabbat table.

(Ernő Galpert was in forced labor, his parents were killed in Auschwitz.)

**Budapest
1942**

Az interjúalany | Interviewee

Forgács Tibor

**Az interjút készítette | Interviewer
Andor Mihály**

Ez a kép a Dohány utcai zsinagóga kapujában készült rögtön azután, hogy Klarával összeházasodtunk.

Klárát 1936-ban ismertem meg, amikor családja házitánítót keresett neki és a testvérének. Jellemző volt rám, hogy a sógoromat latinból is korrepetáltam, pedig latinul nem tudtam. Mindig készültem előre az ő latinkönyvéből, és így tanítottam. Meg is tanultam egészen jól latinul.

(Forgács Tibor és felesége Budapesten bujkálva éltek túl a háborút.)

This picture was taken in front of the Dohány Synagogue right after Klara and I got married.

I met Klara in 1936 when her family was looking for a tutor for her and her brother. It was characteristic of me that I tutored my future brother-in-law in Latin, too, when I couldn't even speak it. I kept one step ahead of him by studying his Latin book. I ended up with a fairly good knowledge of Latin.

(Tibor Forgács and his wife survived the war in hiding in Budapest.)

Tállya
1930-as évek

Az interjúalany | Interviewee

Hirschberg Frigyes

Az interjút készítette | Interviewer
Andor Eszter

Ezek az anyai nagyszüleim, Stern Márton és Kohn Hanna. Tállyán éltek, ahol volt egy hosszú főutca és szinte minden üzlet zsidó tulajdonban volt.

A nagyanyám sokat olvasott, mégpedig német regényeket. Nagypám nagyon vallásos volt és leginkább a Gemorét [a Talmud része] olvasta, azaz tanult. Érdekes módon olvasott újságot is, mert sorsjegyet árult, és húzáskor megvette az újságot, majd értesítette azokat, akik nyertek a faluban.

(Hirschberg Frigyes a budapesti gettóban élte túl a háborút, nagyszüleit Auschwitzban ölték meg.)

Here are my grandparents, Márton Stern and Hanna Kohn. They lived in Tállya, where Jews owned most of the shops on the main street.

My grandmother read a lot, especially German novels. My grandfather was very religious and studied the Gemara [a part of the Talmud]. He sold lottery tickets for a living so he would also read the newspaper after each drawing. This way he could know the numbers and notify the winners.

(Frigyes Hirschberg survived the war in the Budapest ghetto, the grandparents were killed in Auschwitz.)

**Budapest
1982**

Az interjúalany | Interviewee

Kárpáti György

**Az interjút készítette | Interviewer
Sárdi Dóra**

Ez én vagyok apámmal. Az apám nagyon vallásos volt. Tfilint rakott minden nap, nem dolgozott szombaton, a nagyünnepek alatt nem cigarettázott. De arra emlékszem, miután kiment az ünnep és kijöttünk a zsinagógából, az első dolga volt, hogy rágyújtott. Kóser háztartásunk volt, minden péntek este gyertyát gyújtottunk, a szédert és a hanukát is megünnepeltük.

(Kárpáti György védett házban élte túl a háborút Budapesten; apja munkaszolgálatos volt, majd hadifogoly a Szovjetunióban; édesanyja a budapesti gettóban élte túl a háborút.)

This photo shows me and my father. He was very religious. He laid tefillin every day, never worked on Saturdays and never smoked on the Jewish High Holidays. I remember when we came out of the synagogue after the High Holidays, the first thing he did was light a cigarette. Our whole family kept kosher, lit candles on Friday night and celebrated Passover and Chanukah.

(György Kárpáti survived the war in a safe house in Budapest; his father was in forced labor and later a prisoner-of-war in the Soviet Union; his mother survived in the Budapest ghetto.)

**Horány
1926**

Az interjúalany | Interviewee

Sárdi Adrienn

**Az interjút készítette | Interviewer
Sárdi Dóra**

Nyáron zenés színdarabokat adtunk elő. A képen egy kuktatánc látható.

Nyaranként anyu, Hédi és én Horányba jártunk egy Duna melletti kis telepre. Az unokatestvéreimnek volt egy szép faházuk, ahol gyönyörű, kézzel festett, magyaros, tulipános mintájú bútorok voltak.

Apám nem volt Duna-barát. Mindig azt mondta: a Dunától félni kell, a víznek nincs korlátja. Apu nagyon ritkán jött ki, anyu ment be inkább hozzá. Anyu nagyszerűen úszott. Ő tanított meg úszni, természetesen a Dunában.

(Sárdi Adrienn Budapesten bujkálva élte túl a háborút.)

In the summer, we put on musical productions. This picture shows the dance of the kitchen maids.

Mother, Hédi and I spent our summers in Horány, in a small colony on the Danube. My cousins had a nice wooden house there with beautiful hand-painted furniture with Hungarian motifs.

My father rarely came. He said, 'The Danube is to be feared, the water has no rails!' So Mother would visit him instead. Mother was an excellent swimmer. She taught me to swim in the Danube.

(Mrs. Sárdi survived the war by hiding in Budapest.)

Balatonalmádi 1930-as évek

Az interjúalany | Interviewee

Szécsi Alice

Az interjút készítette | Interviewer Sárdi Dóra

Almádiba jártunk nagyon sokat. Volt ott egy nyaraló. A barátnőmmel, Glázer Hédivel mentem általában.

Fiatalkorunkban mi is ismerkedtünk fiúkkal. Az Országház térre jártunk ki, ott sétáltak az emberek. Nekünk a legtöbb fiút Olika, az unokatestvérünk mutatta be. Mikor nagyobb lányok lettünk, az Erzsébet térre is jártunk, sétálgattunk, beszélgettünk. Sokat jártunk táncolni, olyan is volt, hogy nálunk jött össze a társaság, aztán kölcsön gramofonról hallgattuk a zenét.

(Szécsi Alice védett házban élte túl a háborút Budapesten.)

We spent a lot of time in Balatonalmádi at a summer house. I usually went with my friend, Hédi Glázer.

Since we liked to meet young men, we'd go to Országház Square, where everyone strolled. We met most boys through our cousin, Olika. When we were a bit older, we'd go to Erzsébet Square, walk around and chat. We loved to go dancing. Sometimes friends would come to our house to listen to music on a borrowed gramophone.

(Alice Szécsi survived the war in a safe house in Budapest.)

Siófok 1928

Az interjúalany | Interviewee

Löfflerová Katarina

Az interjút készítette | Interviewer Korcok Martin

A képen az ülő hölgy édesanyám, a húgommal, Erzsébettel mögöttem állunk, én baloldalt, ő jobboldalt. A többiek alkalmi siófoki ismerősök.

Volt, hogy Pozsonyban maradtunk, lejártunk a Dunára fürdeni és napozni, máskor pedig elmentünk a Tátrába. A leggyakrabban a Balatonra jártunk nyaralni, itt volt a kedvenc üdülőhelyünk.

(Katarina Löfflerovát Auschwitzba deportálták, majd Mauthausenben szabadult fel.)

In this photo, my mother is sitting, my younger sister, Erzsébet, is standing behind her on the right, and I'm standing on the left. The others are people we met in Siófok.

For vacations, we sometimes stayed in Bratislava and went to the Danube to swim and sunbathe. Other times, we went to the Tatra Mountains or the Balaton - our favorite spot.

(Katarina Löfflerova was deported to Auschwitz and was liberated from Mauthausen.)

Balatonlelle 1943

Az interjúalany | Interviewee

D.J.

Az interjút készítette | Interviewer Dr. Márton Anita

A képen a feleségem, Éva és én vagyok látható. Amikor a kép készült, Éva már állapotos volt a nagyobbik lányunkkal, Zsuzsannával. A nyaralásra egy Triumph motorkerékpárral mentünk le.

1943 februárjában házasodtunk össze. A polgári esküvőnk után pár nappal elmentünk a Dohány utcai zsinagóga melletti Hősök Templomába. Az esküvőnkön a zsinagóga zsúfolásig tele volt. Szólt az orgona, és a kántor énekelt. 1943 novemberében született Zsuzsanna. A háború alatt nagyon nehezen szereztünk ennivalót, ezért a feleségem sokáig szoptatta is.

(D.J. és felesége Budapesten bujkálva élték túl a háborút.)

The picture shows my wife and me. Éva was expecting our older daughter, Zsuzsanna. We went down to the lake on a Triumph motorbike.

We were married in February 1943. A few days after the civil ceremony, we went to the Heroes Temple next to the Dohány Synagogue. The synagogue was packed! There was organ music and the best cantor was singing. Zsuzsanna was born in November 1943. Since it was hard to get her food during the war, my wife nursed her for a long time.

(He and his wife survived the war in hiding in Budapest.)

A Budai hegyek közt
1940-es évek

Az interjúalany | Interviewee

Pálmai Magdolna

Az interjút készítette | Interviewer
Lehotzky Zsuzsanna

Szociáldemokrata fiatalokkal jártunk kirándulni a budai hegyekbe. Ez a kép a Frank-hegyen készült, ahol később a Gazdagréti lakótelep épült fel. De jártunk a Rám-szakadék felé, a Zsíros-hegyre, mindenfelé, ahová el lehetett menni gyalog.

1940-ben felkerültem Pestre, ahol bekerültem a szociáldemokrata párt ifjúsági tagozatába. A Vasas Székházban rendeztek irodalmi esteket, matinékat a munkásoknak. Ott hallottam Gobbi Hildát, Major Tamást, akik József Attila- és Ady-esteken szavaltak.

(Pálmai Magdolna Budapesten bujkálva élte túl a háborút.)

We used to go hiking with the Young Social Democrats in the hills around Buda. This picture was taken on Frank Mountain, where the Gazdagrét housing colony was built. We also went to the Rám Precipice or the Zsíros Mountain – wherever we could go by foot.

I moved to Pest in 1940, where I joined the Young Social Democrats. They invited actors and organized cultural events for workers at the Vasas Headquarters. That's where I heard Hilda Gobbi and Tamás Major, who recited poems by Attila József and Ady.

(Magdolna Pálmai survived the war by hiding in Budapest.)

Homonna
1940-es évek

Az interjúalany | Interviewee

Jakobovicová Marta

Az interjút készítette | Interviewer
Martin Korčok és Zuzana Pastorková

Bal oldalon a nővérem, Kati, mellette a barátaink, Klára és Irena állnak.

Nyáron a Laborec folyóhoz jártunk. Nagyszerű strandot építettek ki ott a katonák. A strandról rendszerint teniszre mentem, este meg sétáltunk. A szüleim sosem szabták meg, mit szabad csinálni és mit tilos. Két testvérem volt, egy nővérem és egy bátyám, Viktor, de a bátyám sajnos még gyerekkorában meghalt. A nővérem Sátoraljajhelyen született 1918-ban.

(Jakobovica Kati különböző helyeken bujkálva élte túl a háborút.)

This picture shows my sister, Kati, on the left. Next to her are our friends, Klára and Irena.

We spent the summer at the Laborec River. The soldiers built a first-rate beach there. After the beach I usually played tennis, and in the evening we would walk around. My parents never told us what to do. I had a brother and a sister, but unfortunately, I never got to know my brother, Viktor; he died as a child. My older sister was born in Sátoraljajhely in 1918.

(Kati Jakobovica survived the war by hiding in various places.)

**Tapolca
1955**

Az interjúalany | Interviewee

Spiegler László

**Az interjút készítette | Interviewer
Sárdi Dóra és Andor Eszter**

A feleségemmel, Erzsébettel fényképeztünk egy népszerű üdülőhelyen, Tapolcán a tavon. A háború után, amikor könnyebb lett az élet, elmentünk nyaralni. Kölcsönöztünk egy csónakot és elmentünk evezni a tóra.

1939-ben kértem meg Erzsébet kezét, az esküvőnk pedig 1944 márciusában volt. Aztán bevonultam és a háború végéig munkaszolgálatos voltam. Mire visszajöttünk a háború után, mindenünket elvitték. Semmink sem maradt.

(Spiegler Lászlót Mathausenbe deportálták, majd Gunskirchenben szabadult fel.)

This is my wife, Erzsébet, and me on the lake in Tapolca, a resort and spa. After the war, when life became a little easier, we went on vacation. We rented a boat and went rowing on the lake.

I proposed to Erzsébet in 1939 and we married in March 1944. Then they called me up, and I was in labor service until the end of the war. When we returned to Hungary after the war, we had been looted. There was nothing left.

(László Spiegler was deported to Mauthausen and was liberated from Gunskirchen.)

Adiliget 1939

Az interjúalany | Interviewee

Paneth Gábor

Az interjút készítette | Interviewer Andor Eszter és Sárdi Dóra

Nyaralás Adiligeten a szüleimmal és egyéb rokonokkal. Én jobbról az első vagyok. A nagy gazdasági világválság után a szüleim már nem tudtak Ausztriába menni szabadságra, ezért Adiligeten vettünk ki egy kis házat.

Jobbra unokatestvérem, Ilus látható szemüvegben. Haszid családba született Erdélyben. Áttért és ő volt az egyetlen a család orthodox ágából, aki túlélte a holokausztot.

(Paneth Gábor a budapesti gettóban élte túl a háborút.)

Here we are on summer holiday in Adiliget, outside Budapest. I am the first on the right, with my parents and some relatives. After the Great Depression, my parents could no longer afford to go on holiday in Austria, so we rented a small house here.

My cousin Ilus, wearing glasses to the right in the picture, was born to a Hasidic family in Transylvania. She converted and was the only one of her family to survive the Holocaust.

(Gábor Paneth survived the war in the Budapest ghetto.)